

Küçük Kaynarca Sonrası Osmanlı-Rus Müzakerelerinden Bir Kesit:
1776 Tarihli Mükâleme Belgesi

Ertan Ünlü*

Öz

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı, sonuçları açısından Osmanlı İmparatorluğu için bir dönüm noktasıdır. Çünkü 21 Temmuz 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Kırım'ın bağımsızlığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş tazminatı ödemesi gibi ağır şartlar barındırmaktadır. Bu bağlamda Küçük Kaynarca Antlaşması, her ne kadar iki devlet arasındaki savaşı bitirmiş olsa da içerdiği belirsizliklerle yeni sorunların çıkmasına temel teşkil etmiştir. Zira Rusya, antlaşmayı gerekçe göstererek, İstanbul dışında konsolosluk açma, Karadeniz'de Osmanlı aleyhine ticari faaliyet yürütme, Kırım'ı ilhaka yönelme gibi çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu nedenle iki devlet beynindeki sular, Küçük Kaynarca sonrasında bir türlü durulmamıştır. Bu da Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Aynalıkavak Tenkihnamesi'ne kadar devam eden yoğun bir müzakere sürecine yol açmıştır.

Burada neşrettiğimiz ve Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Evrakı tasnifi içinde 91/44 numara ile kayıtlı olan mükâleme belgesi de bu sürecin bir ürünüdür. Bu belge, Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki ilişkiler açısından önem arz etmektedir. İlgili belge, Reisülküttap Raif İsmail Efendi'nin Rusya orta elçisi Aleksandr Stachiev'le Kuzguncuk'taki yalısında 7 Mayıs 1776'daki görüşmesinde yönelttiği on iki maddelik sorular temelinde şekillenmiştir. Bu sorular, reyanın durumu, kiliseler, tazminat ödemeleri, Tatarların durumu gibi konular hakkındadır. Fakat Stachiev devletine danışması gerektiğinden, Raif İsmail Efendi'ye hemen cevap verememiştir. Dolayısıyla Rusya'dan beklenen yanıt ancak 15 Eylül 1776'da gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, Savaş, Mükâleme Belgesi, 1776.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü - Assist. Prof., Ankara University, Language and History-Geography Faculty, Department of History, Ankara/TÜRKİYE, eunlu@ankara.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-8192-0359>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır/This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

A Cross-Section From Ottoman-Russian Negotiations After Küçük Kaynarca: A Dialogue Document Dated 1776

Abstract

1768-1774 Ottoman-Russian War was a turning point for the Ottoman Empire in terms of its results. Because the Treaty of Küçük Kaynarca, signed on July 21, 1774, contained heavy conditions. In this context, although the Treaty of Küçük Kaynarca ended the war between the two states, it also formed the basis for the emergence of new problems with the uncertainties it contained. Inasmuch as, citing the treaty, Russia made various attempts such as opening a consulate outside Istanbul, conducting commercial activities against the Ottomans in the Black Sea, and annexing the Crimea. This led to an intense negotiation process between the Ottoman Empire and Russia.

The dialogue document that we have published here, and which is registered with the number 91/44 within the classification of Yıldız Main Documents in the Ottoman Archives was also a product of this process. This document was important in terms of relations between the Ottoman Empire and Russia after the Treaty of Küçük Kaynarca. The relevant document was shaped on the basis of the twelve-item questions raised by the reisülküttap Raif İsmail Efendi during his meeting with the Russian envoy Aleksandr Stachievich Stachiev at his residence in Kuzguncuk on May 7, 1776. These questions were about the situation of the people, the churches, the compensation payments, the situation of the Tatars. However, because Stachiev had to consult his state, he could not answer Raif İsmail Efendi immediately. Therefore, the expected response from Russia came only on September 15, 1776.

Keywords: Ottoman Empire, Russia, War, Dialogue Document, 1776.

Giriş

Bu çalışmanın amacı, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı'na nokta koyan Küçük Kaynarca Antlaşması (21 Temmuz 1774) sonrasında iki devlet arasında devam eden müzakere süreçlerinin bir parçasını teşkil eden 15 Eylül 1776 tarihli mükâleme belgesini neşretmektir. Bundaki etken, bu belgenin, ilgili dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya beynindeki ilişkiler için önemli veriler içermesidir.

Bu doğrultuda çalışma üç kısımdan ibarettir. İlk kısımda 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmelere kısaca değinilecektir. Zira bu, ilgili belgenin anlaşılması açısından elzemdir. İkinci kısımda ise mükâleme belgesinin içeriğine göz gezdirilecektir. Son kısımda da mükâleme belgesinin transkripsiyonuna yer verilecektir.

1. 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı¹, I. Mahmud (1730-1754)'un saltanatının son yıllarında etkisi görünen ve taht değişikliklerine rağmen 1768'lere kadar devam eden görece uzun bir barış döneminin ardından başlamıştır. Bunda, Rusya'nın Lehistan'ın iç işlerine karışması ve burayı kendi nüfuzu altına almasının yanı sıra, Rusların Kırım Hanlığı ile Osmanlı topraklarına

¹ 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve sonrasındaki yaşanan gelişmeler şu çalışmalardan özetlenmiştir: İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C 4/1, TTK, Ankara 1995, s. 365-427; Virginia Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011, s. 133-171; Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması: Oluşumu-Tahlili-Tatbiki*, TTK, Ankara 2006.

yaptıkları saldırılar etken teşkil etmiştir. Dolayısıyla III. Mustafa (1757-1774) 8 Ekim 1768'de hazırlıksız bir şekilde Rusya'ya savaş ilan etmiştir.

Bu doğrultuda savaş, Kırım hanı Kırım Giray Han'ın yaklaşık 100 bin kişilik bir kuvvetle 31 Ocak 1769'da Kavşan'da Rus topraklarına yaptığı saldırılar ile başlamıştır. Zira Kırım Giray Han bu saldırıdan 20 binden fazla esir ve çok miktarda ganimetle geri dönmüştür. Ancak Kırım Giray Han'ın başarısı kısa ömürlü olmuştur. Çünkü Ruslar kendisini zehirleterek Mart 1769'da onu öldürtmüştür.

Kırım hanının bu girişiminin ardından ise Osmanlı ordusu 22 Mart 1769'da Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa komutasında İstanbul'dan ayrılmıştır. Mayıs 1769'da İsakçı'ya varan ordu, 26 Haziran 1769'da Bender'e yakın olan Yassitepe'ye ulaşmıştır. Bu sırada da Ruslar 19 Nisan 1769'da Hotin'i muhasara etmiştir. Ancak bir sonuç elde edememişlerdir. Rus General Golitsin Temmuz 1769'da yeniden Hotin'e saldırmıştır. Osmanlı kuvvetleri kale dışından gelen 30-40 bin süvari desteğiyle bu saldırıyı püskürtmüş ve Ruslar 17 Temmuz 1769'da tekrar geri çekilmiştir.

Bu sırada yaşanan zahire kıtlığı ve askerlerin firarları nedeniyle, Osmanlı ordusu Yassitepe'den Hantepesi'ne taşınmıştır. Bunun sorumlusu sadrazam Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa'dır. Çünkü daha seferin başında isteksiz davranan Mehmed Emin Paşa, Ruslarla bir savaşa girişilmeden geri dönüleceği kanaatinde ve dolayısıyla herhangi bir tedarik yaptırmayı gerekli görmemiştir. Bu sebeple onun yerine Moldovancı Ali Paşa 12 Ağustos 1769'da sadarete tayin edilmiştir. Her ne kadar Moldovancı Ali Paşa Osmanlı birliklerini takviye etmiş olsa da Rusların 17 Eylül 1769'da Hotin'e girmesini engelleyememiştir.

Hotin'in ardından Eflak ve Boğdan'a yönünü çeviren Ruslar, Kasım 1769'da Boğdan'ı, 27 Şubat 1770'te de Eflak'ı istila etmişlerdir. 1 Ağustos 1770'te de Kartal'da Osmanlı ordusunu yenmişlerdir. Dolayısıyla Kartal bozgunu savaşın dönüm noktalarından biridir. Zira bunun akabinde Ruslar İsmail, Kili, Bender, Akkerman ve İbrail'i işgal etmiştir. Bu sırada Rumlar Mora'da isyan ederken, İngilizlerin yardımıyla Baltık'tan Akdeniz'e gelen Rus donanması da 6-7 Temmuz 1770'te Çeşme'de Osmanlı donanmasını ateşe vermiştir. Bunun ardından sulh girişimleri olsa da bu, savaşı durdurmaya yetmemiştir.

24 Şubat 1771'de Yergöğü Kalesi Rusların eline geçse de Mora isyanını bastıran Muhsinzade Mehmed Paşa 29 Mayıs 1771'de Yergöğü'nü geri almıştır. 8 Temmuz 1771'de de Ruslar tamamen Kırım'ı işgal etmiştir. Bundan sonra Tuna hattında ilerleyen Ruslar, önce Yergöğü'yü, ardından da 29 Ekim 1771'de Tolçı'yı elde etmiştir. Akabinde de Kasım 1771'de Babadağı'ndaki Osmanlı ordugahına saldırarak, Osmanlı ordusunu tekrar bozguna uğratmışlardır.

Bu bozgunun ardından Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Yergöğü'nde yeniden barış görüşmeleri başlamış ve 12 Temmuz 1772'de iki tarafın buldukları yerde kalmaları şartıyla mütareke yapılması kararlaştırılmıştır. Akabinde de Fokşan'daki müzakerelere geçilmiştir. Ancak yaklaşık 1 aylık bir sürecin sonunda herhangi bir neticeye ulaşamamıştır.

2 Kasım 1772'de Bükreş'te tekrar başlayan görüşmeler, 22 Mart 1773'e kadar sürmüştür. Fakat yine bir sonuç elde edilememiştir. Zira Kırım'ın bağımsızlığı konusunda iki taraf arasında bir uzlaşma sağlanamamıştır. Dolayısıyla Ruslar Tuna boyları, Kırım, Gürcistan, Kuban ve Akdeniz'de yeniden harekete geçmiştir. Ancak Rusya'daki Pugaçev isyanının yanı sıra, 21

Ocak 1774'te III. Mustafa'nın vefatı ve yerine I. Abdülhamid'in (1774-1789) geçmesiyle işin rengi değişmiştir. Bunu 25 Haziran 1774'te Kozluca'daki mağlubiyet izlemiş ve ardından Ruslar Şumnu'daki Osmanlı ordugahını işgal etmiştir. Dolayısıyla sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa 3 Temmuz 1774'te Rusların sulh teklifini kabul etmiştir.

Osmanlı murahhasları 16 Temmuz 1774'te Kaynarca'ya gelmiştir. Ardından da Ahmed Resmi Efendi ve Romanzow arasında barış görüşmeleri başlamıştır. 21 Temmuz 1774'te de 28 maddelik Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Ağır şartlar içeren bu antlaşmaya göre Kırım müstakil bir hanlık haline getirilmiş ve Tatarlar'a hanlarını seçme hakkı verilmiştir. Ancak Kırım dinî bakımdan hilafete bağlılığını sürdürecektir ve hutbe padişah adına okutulacaktır. Ayrıca her iki devlet de Kırım'ın iç işlerine karışmayacaktır. Osmanlı Kılburun, Kerç, Yenikale gibi çeşitli kaleleri Rusya'ya bırakmıştır. Buna karşılık Ruslar Kafkaslardaki kuvvetlerini geri çekecek ve bu bölgeye müdahale etmeyecektir. Ruslar savaş sırasında ele geçirdikleri Eflak, Boğdan, Akkerman, Kili, İsmail ve Bender kalelerini de iade edecektir. Yine Eflak ve Boğdan'ın statüsü belirlenerek, halkına genel af çıkarılmıştır. Buradaki Hristiyanların hukuki statüsü de Rusya'nın sorumluluğundadır. İlaveten Rusya Akdeniz'de aldığı yerleri de geri verecektir. Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe dolaşacak ve bunlar diğer devletlere tanınan imtiyazlardan yararlanacaktır. Ruslar, gerekli yerlerde konsolosluk açabilecektir. Ek olarak Osmanlı İmparatorluğu üç taksit halinde 15.000 kese (7,5 milyon kuruş-4,5 milyon ruble) tazminat ödeyecektir. Osmanlı İmparatorluğu Hristiyanların hakkını ve kiliselerini koruyacaktır. Rusya Beyoğlu'nda bir kilise yaptıracaktır.

Bu ağır şartlar çerçevesinde onaylanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki savaşı bitirmiştir. Ancak içerdiği belirsizliklerle yeni sorunların çıkmasına da temel oluşturmuştur. Bu nedenle iki devlet beynindeki sular, Küçük Kaynarca sonrasında da bir türlü durulmamıştır. 21 Mart 1779'da imzalanan Aynalı Kavak Tenkihnamesi ile Rusların 8 Nisan 1783'te Kırım'ı ilhakı, bunun somut göstergeleridir. Aşağıdaki mükâleme belgesi de bu sürecin bir parçasını teşkil etmektedir.

2. Mükâleme Belgesinin İçeriği

Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Evrakı tasnifi içinde 91/44 numara ile kayıtlı olan mükâleme belgesi², on üç varaktan oluşmaktadır. İlgili belge, Raif İsmail Efendi'nin (10 Ağustos 1774-22 Temmuz 1776)³, reisülküttaplıktan azledilmeden önce, 7 Mayıs 1776'da Rusya orta elçisi Aleksandr Stachiev'le Kuzguncuk'taki yalısında gerçekleştirdiği görüşme çerçevesinde şekillenmiştir. Zira bu görüşmede Raif İsmail Efendi, Stachiev'e on iki maddeden oluşan bazı sorular yöneltmiştir. Ancak Stachiev durumu devletiyle müzakere etmesi gerektiğinden, Raif İsmail Efendi'nin sorularına hemen cevap vermemiştir.

Rusya tarafından beklenen cevap, Raif İsmail Efendi'nin reisülküttaplıktan azledilmesinden sonra gelmiştir. Bu sırada reisülküttap Atıfzade Ömer Vahid Efendi (22 Temmuz 1776-9 Nisan

2 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas Evrakı (Y.EE), 91/44.

3 Raif İsmail ile ilgili bk. Ahmed Vâsif Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*; haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1978, s. 256-257; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2018, s. 151-152; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, C 3, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, s. 837-838.

1778)'dir⁴. Dolayısıyla Stachiev, Atıfzade Ömer Vahid Efendi'yle konağında 15 Eylül 1776'da ikinci bir görüşme gerçekleştirmiştir. Onlara, Stachiev'in tercümanıyla birlikte, dönemin divan-ı hümayun tercümanı, beylikçi Seyyid Mehmed Hayrullah Efendi ve âmedî Halil Hamid Efendi eşlik etmiştir.

Stachiev, Raif İsmail Efendi'nin soruları ile bu sorulara vereceği cevapları yirmi dört adet kâğıda Rusça olarak yazmıştır. Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin huzurunda bunları madde madde okumuştur. Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise gerekli cevapları kendisine söylemiştir. Yaklaşık dokuz saat süren bu görüşmenin bitiminde, divan-ı hümayun tercümanı ve elçi tercümanı birlikte ilgili kâğıtları tercüme etmiştir. Bu doğrultuda önce Raif İsmail Efendi'nin sorusu, ardından Stachiev'in Raif İsmail Efendi'nin sorularına verdiği cevaplar ve onun altında da meclisteki açıklamalar eklenerek, burada neşrettiğimiz mükâleme belgesi oluşturulmuştur.

Belgedeki ilk madde Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya'ya üç taksit halinde ödemekle yükümlü kılındığı 15.000 kese (7,5 milyon kuruş-4,5 milyon ruble) tazminatla ilgilidir. Zira Raif İsmail Efendi, Osmanlı İmparatorluğu'nun tazminatın ilk taksitini 1775 yılında ödediğini ve ikinci taksitin ödenmesi için de elinden gelen gayreti gösterdiğini vurgulamıştır. Stachiev ise buna şöyle yanıt vermiştir; Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane yaklaşımının farkındadır ve bu iki tarafın halkının refahı için önemlidir. Ayrıca Rusya ne Osmanlı İmparatorluğu'nu işgal etmek ne de yabancı devletlerin buna girişmesine yol açmak niyetindedir. Sonuçta Osmanlı İmparatorluğu bundan fazlasıyla etkilenmiştir ve yapılan savaş buna açık delil teşkil etmektedir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bunun yeterince bilincinde değildir.

Stachiev'in aba altından sopa gösteren bu cevabına karşılık olarak Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise şunları dile getirmiştir; Rusya'nın dostluğa dikkat ettiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu da buna özen göstermektedir. Ayrıca tazminatı vermeme gibi bir durum da söz konusu değildir. Yaşanan gecikme, dostluğa aykırı olarak düşünülmemelidir.

İkinci maddede Raif İsmail Efendi, Osmanlı İmparatorluğu'nun işlerinde karışıklığa sebep olan tazminat hususu gibi bazı maddelerin yeniden düzenlenmesinin gerekli olduğunu ve bunun dostane bir şekilde çözülmesinde de Rusya'nın anlayış göstermesine ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiştir. Eğer bu olursa iki devlet arasındaki dostluk ve yakınlık teyit edilecektir.

Bu noktada Stachiev, Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi açıdan şikâyet ettiğini Rusya'nın anlamadığını belirtmiştir. Ona göre Rusya yeni antlaşmadaki her türlü maddeye istisnasız uymuştur. Dolayısıyla bu konuda Osmanlı İmparatorluğu'nun yakınmasında bir sebep yoktur. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın tavır ve hareketini düşmanlık olarak düşünmektedir. Ancak Rusya, Osmanlı'nın aksine, sorumluluğu altındaki bütün kaleler ve arazinin tahliyesine girişmiş, donanmanın iade edilmesine başlamış ve tüm Osmanlı ile Tatar esirlerini de kendi masrafiyle sınırlara göndermeye gayret göstermiştir.

Bunun akabinde Stachiev şunları dile getirmiştir; ilk olarak, Kılburun'un teslimini Osmanlı geciktirmiştir. Dolayısıyla Rusya, Hotin ile Bender kalelerini bir müddet zapt etmiştir. Eğer Rusya önceden bu kaleleri geri almış olsa, Osmanlı İmparatorluğu ulema muhalefet eder bahanesiyle Kılburun'u teslim etmezdi.

4 Mehmed Süreyya, *age.*, C 4, s. 1328.

İkinci olarak, Osmanlı askeri hâlen Taman'da bulunmaktadır ve onlar Kuban Tatarlarının arasındaki savaşlarda istihdam olunmaktadır. Hem antlaşma gereğince hem de Rusya'nın dostane tavrına karşılık bu askerlerin Taman'dan geri çekilmesi lazımdır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bunu pek önemsememektedir.

Üçüncü olarak, halkın tamamen affedilmeleri ile ilgili anlaşma maddesi Mora'da ilan olunmamıştır.

Dördüncü olarak, Hristiyanların ibadetleri için himaye edilmeleri hakkında bir gelişme yoktur ve pek çok yerde kiliselerin tamiri yasaktır. Beşinci olarak, üç taksit halinde ödemeyi kabul ettiğiniz meblağın ilk taksitini geçen sene, biraz geciktirmeye de olsa vermişsiniz. Ancak sekiz ay geçmesine rağmen bu seneki taksitten bir haber yok. Bu konuda Osmanlı İmparatorluğu Rusya gibi bir devletin şanına layık olmayan bir şekilde davranmaktadır.

Altıncı olarak, esirler konusunda aslında Rusya'nın şikâyet etmeye hakkı vardır. Zira Osmanlı İmparatorluğu Rusya esirleriyle doludur. Esirleri kurtarmak için gönderilen görevliler, teslim bedel olarak yeniden satış yapıldığını ya da esir olarak bırakıldıklarını belirtmektedir. Oysaki Osmanlı ve Tatar esirleri sınırlara kadar Rusya'nın kendi masrafıyla götürülmüştür. Ancak Rus esirler İstanbul'da yine Rusya'ya yük edilmektedir.

Yedinci olarak, Osmanlı İmparatorluğu Tatar maddesinin bir an önce kapanması konusunda gayretlidir. Ancak anlaşmaya aykırı olarak Tatarlar ile görüşmekten de geri durmamaktadır. Oysaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Tatarlar ile olan bağı sadece halifelik dolayısıyla. Fokşan ve Bükreş'te elçiler Tatarların serbestiyetleriyle ilgili itiraz etmemişlerdir. Bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu Tatarların serbestiyetlerini dine aykırı sayamaz.

Stachiev'in Küçük Kaynarca Antlaşması'ndaki maddeler çerçevesinde iki devlet arasında devam eden sorunları özetlediği bu cevabına karşılık reisülküttap Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin açıklamaları da şöyledir; Osmanlı İmparatorluğu antlaşmanın şartlarına uyma konusunda gayret göstermektedir. Tazminatı ise imkân dahilinde yerine getirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya'ya dostane beyan ettiği ve düzenlenmesini istediği en önemli madde Kırım'dır. Bu dinî bir meseledir ve Rusya imparatoriçesi buna müdahale etmeyeceklerini bildirmiştir. Osmanlı'nın Kırım'ı terki mümkün değildir.

Atıfzade sözlerine şöyle devam etmiştir; barıştan murat edilen şey iki tarafın emniyetidir. Osmanlı İmparatorluğu dostluğu bozacak girişimlerden kaçınmaktadır. Kılburun'un teslimi geciktirildi diye belirtilse de Kılburun'un teslimi için görevlendirilen memurlar 42 gün önce bu taraftan acilen yollanmıştır. Eğer bir gecikme yaşandıysa, bunun sorumlusu yine Rusya'nın sınır belirleyicileridir. Zira devletleri adına yeterince toprak almak amacıyla bizim sınır belirleyicimizi taciz etmişlerdir. Bu durumun devletimize ifade edilmesi gerektiğinden, bir miktar gecikme mecburen gerçekleşmiştir.

Taman'da Osmanlı İmparatorluğu'nun bir zabıt ile yirmi, otuz ya da kırktan fazla asker adına bir neferi yoktur. Bunları Osmanlı İmparatorluğu'nun orada ikamete memur etmediği gün gibi açıktır. Çünkü antlaşma sonrasında oradaki Tatarlar, eğer siz buradan giderseniz devlet bizi tamamen terk etmiş olur ve biz dahi bütünüyle buraları terke mecbur oluruz, bizim işimiz çözülmedikçe sizi göndermeyiz demişlerdir. Dolayısıyla onlar Taman'da zorunlu olarak kalmıştır. Bu durumdan önce de Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım ve Taman kalelerindeki

askeri üç, dört zabitten ibarettir ve diğer askerler Tatarlardandır. Ancak Kırım her tarafı açık bir yer olduğundan, Rumeli ve Anadolu taraflarından suçlu kişiler, Kırım hanlarının himayelerine girmek için o taraflara kaçmışlardır. Hatta Canikli Hacı Ali Paşa'nın kardeşi Süleyman Paşa bile vezirken, kabahati nedeniyle adamlarıyla beraber Kırım tarafına kaçmış ve Kırım hanına iltica etmiştir. Kırım hanının girişimiyle affedilip, kendisine Kefe Eyaleti verilmiştir. Yine Giresunlu Dizdaroğulları da Kırım'a kaçanlardandır. Yani Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım ve Taman'a asker göndermesi söz konusu değildir ve bunlar, asker göndermek için Osmanlı İmparatorluğu'nu tahrik etmemektedir.

Yine Taman'da olan askerler, Kuban Tatarlarının arasında meydana gelen savaşa müdahildir dediğiniz şey, Osmanlı İmparatorluğu'na meçhul bir durumdur. Ancak Rusya Kazakları Şahin Giray ile önceden gelip, burada savaştıkları inkâr da edilemez. Belirttiğiniz gibi Osmanlı İmparatorluğu şimdi Taman'dan askeri geri çekemez.

Mora halkı ile ilgili dile getirdiğiniz emlaklarının zaptı konusu sizin söylediğiniz gibi değildir. Zira antlaşmadan sonra halkın affedilmesi maddesi, ahitnamede vurgulandığı üzere Mora'da ilan edilmiş ve firarda olan halkın yerlerine geri dönmeleri istenmiştir. Ancak bunların çoğu vatanlarına dönmediğinden, mülkleri sahipsiz kalmıştır. Dolayısıyla emlak nizamı çerçevesinde sahipsiz olan mülklere el konulmasına karar verilmiştir. Mora'da belirli bir düzen oturduktan sonra bu maddeler bir şekilde yoluna girecektir. Mora'daki isyan sırasında Müslümanların eşleri ve çocukları katledilip, yakılmıştır. Bu sebeple, firarda olanlar vatanlarına dönseler ve mülklerine yeniden sahip olsalar bile, eziyet görenler, onların idamlarından başka teselli bulmayacaklardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi halkı için Rusya'nın bu kadar ısrarı, iddia ettiği merhamet ve hürmete muhalif bir durumdur.

Kalavrata ve Mizistre halkı, çok sayıda kadın ve çoluk çocuğu yakıp, öldürmüştür. Mora'nın Rusya ile bir türlü bağı yokken ve böyle kötülüğe neden olan halkın hakkı ceza iken, yine de Osmanlı İmparatorluğu bunu görmezden gelmiştir ve halka da iyi davranmaktadır. Kilise maddesi ise eski dönemlerden beri kanuna göre uygulanmaktadır. Kiliselerin tamiri gerektiğçe, divan-ı hümayundan lazım olan izin verilmektedir. Bu maddede Osmanlı İmparatorluğu kanun üzere halktan izni esirgemez.

Yine tazminat maddesini elçi tekrar söyledi. Ancak İsmail Bey'in yalısında tazminatın ödenmesi konusu dile getirilmişti. Dolayısıyla Kırım maddesi çözülmez ise tazminatın verilmesi kabul edilmez sözünden başka, İsmail Bey'in bu işler bir düzene girmezse antlaşmanın iptali söz konusu olur ve tazminatın ertelenmesine kimin güce yeter şeklinde bir açıklamada bulunduğunu divan-ı hümayun tercümanı reddeder. Böyle bir sözü Osmanlı İmparatorluğu'ndan kimse söylememiştir. Asılsız sözlerin iki devlet arasındaki ilişkilere bir faydası olmaz.

Bunlara ilaveten ikinci taksitten olan kırk, elli keselik ödemeleri devletimin şanına yakışmıyor demeniz ve bunu dostluğa aykırı bulmanız doğru değildir. Yine esir maddesinde de şartlar yerine getirilmedi demek de dostlukla pek örtüşmemektedir. Zira Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki esirlerinin az olduğunu siz gayet iyi bilirsiniz. Nihayetinde Kırım Giray Han'ın çapulunda bir miktar esir ele geçirilmişti. Ancak onların çoğu vefat etmiştir. Eflak, Boğdan, Cezayir ve Mora taraflarından elde edilmiş geri kalan esirler için ise Osmanlı İmparatorluğu görevli tayin etmiştir. Ayrıca elçiniz de başka başka kişiler görevlendirmiştir. Dolayısıyla bunlardan İslam'ı kabul edenlerin dışındakiler buldurulup, kurtarılmıştır.

Yine elçiniz topladığı adamlarla, İstanbul ve civarıyla birlikte, uzak yerlerden haber aldığı esirlerin isimlerini içeren defterleri bize iletmektedir. Bu doğrultuda devletimiz tarafından fermanlar yazılıp, gayret gösterildiğini inkâr edemez. Siz, Bolu'da altı yüz Rus esiri olduğuyula ilgili bir yazı göndermişsiniz. Bizler bunun ortaya çıkarılmasında bir zorluk göstermedik. Devlet görevlilerinin ne miktar esir ortaya çıkardıklarını ne miktarlarını terk ettiklerini isimleri ve mekânları ile bildirin. Osmanlı İmparatorluğu bu tür emirlere muhalif davrananların gözünün yaşına bakmaz. Eğer memleketimizde esirleriniz kalmış olsa, bu vakte kadar doktor, esnaf vesair adamlarınız ile yerlerini ortaya çıkarırdınız.

Bizim esirlerimize gelince, Rusya topraklarında İslam esirlerini haber verecek adamlarımız yoktur. Sizin sözünüze güveniriz ve esirlerimizin hâlini Rusya Devleti'nin insafına terk ettik. Devletimiz, Rusya topraklarında bu kadar esirlerimiz feryat etmektedir dese haklıdır. Zira bu iddia dinin bir gereğidir.

Antlaşma sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Tatarlar ile ahitnamenin şartlarına aykırı bir davranışı olmamıştır. Sizin iddianız gibi Osmanlı İmparatorluğu Tatarlar ile gizliden iş görse, Sahib Giray Han'a gidecek olan teşrifatı acele göndermez, Devlet Giray Han'ı Kırım'dan kaldırmak için tekrar tekrar ferman yazıp, bu tarafa gelmesi teklifini etmezdi. Hatta Sahib Giray Han'a teşrifat gönderilmesi elçinize söylenmiştir. Bunun ardından elçinizin sır kâtibi kapıya gelerek, bunun ertelenmesini belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Devlet Giray Han'ın o tarafta olması nedeniyle bunu kabul etmedi ve Sahib Giray Han'a hemen teşrifat gönderdi. Zira bu Rusya ile yapılan antlaşmanın bir gereğiydi. İşte tercümanınız buradadır. Durumun böyle olduğunu iyi bilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun antlaşmanın şartlarını yerine getirmediğini ve vakit geçirdiğini belirtiyorsunuz. Ancak Rusya Devleti'yle Tatarlar hakkında imzalanan antlaşma gereği, bu durum size defalarca açıklanmıştır. Tatarların serbest olmaları bu keyfiyet üzeredir ve han seçimi de kendilerindedir. Fakat iki devlet arasında Hint Denizi gibi Karadeniz'in bölünmesi hilafete aykırıdır. Tatarlar bunu beyan etmişlerdir ve Osmanlı İmparatorluğu'nu da bu konuda zorlamışlardır.

Fokşan'da Tatarların serbestiyeti dediğiniz maddenin meydana gelmesi söz konusu olmamıştır. Çünkü kanuna uygun değildir ve bu Fokşan'da karar bulmamıştır. Bükreş görüşmelerinde bile Tatar serbestiyetini elçiler görüştiklerinde, Rusya elçileri bütün Tatarların rızaları olduğunu ve bir temessük verdiklerini vurgulamışlardır. Ancak yine kabul olunmamıştır. Sonrasında baş tercümanınız Palini bir yazı getirmiştir, ama o da kabul görmemiştir.

Görüldüğü üzere Atıfzade Ömer Vahid Efendi, Stachiev'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Küçük Kaynarca Antlaşması'nın şartlarını yerine getirmemekle suçladığı açıklamalarına, aynı doğrultuda karşılık vermiştir.

Bu doğrultuda mükâleme belgesinin üç, dört, beş ve altıncı maddeleri yine iki devlet arasındaki esirler ve bunların karşılıklı değişimiyle ilgidir. Bu maddenin çözülmesinde hem Rusya hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane davranacağı belirtilmiştir.

Mükâleme belgesindeki yedinci madde ise Küçük Kaynarca Antlaşması'ndaki ticaretle ilgili maddeler doğrultusundadır. Bu noktada İngiltere tüccarı tarafından bile verilen masdariyye vergisinden Fransa tüccarlarının istisna olunmasının, Fransa'nın Belgrad Antlaşması'ndaki iyiliğine karşılık olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun bunu

zikretmemesinin izin olarak görülmesi gerektiği dile getirilmiştir. Rusya elçisi de, Rusya'nın bu maddenin zamanında düzenlenmesi uygun sayılan maddelerden olduğunu kabul ettiğini vurgulamıştır. Ancak bu imtiyazın antlaşmaya aykırı görüldüğü, masdariyye maddesinin karşılık olarak görülmesinin uygun olmadığını ve bunu Rusya'nın görmezden gelmesinin mümkün olmadığını da beyan etmiştir.

Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise bunun küçük bir mesele olduğunu ve büyük sorunların çözüldükten sonra, rahatlıkla bu maddenin hallolacağını dile getirmiştir. Ayrıca Atıfzade Kırım'ın serbestiyeti ile Tatarlar ve diğer hususların nizamına dikkat edilmesinin daha gerekli olduğunu altını çizmiştir.

Bu bağlamda sekizinci madde yine Tatarlarla alakalıdır. Stachiev bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur; Tatarların serbestiyeti Fokşan ve Bükreş görüşmelerinden evvel yapılan mecliste ulema ve devlet adamlarının ittifakıyla kabul edilmişken, Osmanlı İmparatorluğu Tatarların serbestiyetini şeriata neden bağlamıştır. Osmanlı askerini Taman'da terk etmekle, kararsız olan Tatarları doğru yolundan döndürmüştür. Tatarların hanın azli ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Devlet Giray Han'ı ataması bazı kişilerin düzenledikleri şeylerin sonucudur. Devlet Giray'a teşrifat gönderilmesi, bu vakte kadar Kırım'a yollanan askerinin dayanağıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tavır ve hareketi ahitnamenin şartlarına aykırıdır. Eğer Osmanlı İmparatorluğu bunu çözerse, Rusya'nın bu konudaki muhalefeti kendiliğinden ortadan kalkar. İstanbul'da bulunan Tatarların iadesi ve Taman ile Kırım'daki askerlerin geri çekilmesiyle, Rusya Devleti bu konuda Osmanlı İmparatorluğu ile görüşmekten de kaçınmaz.

Stachiev'in açıklamalarına Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin verdiği cevaplar ise şöyledir; Fokşan ve Bükreş görüşmelerinden önce Tatar serbestiyetinin kabulüne ulema izin vermiş olsaydı, tekrar Fokşan ve Bükreş'te bunlar görüşülmezdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Taman'da bir zabıt ve otuz, kırk askerden başka, antlaşmaya aykırı olarak Kırım'a geçmiş bir kişisi yoktur. Bunu herkes bilir. Sizin Kılburun, Yenikale, Taygan ve Kerç'te adamlarınız mevcut olmakla, bu maddeler onların malumudur. Eğer Osmanlı İmparatorluğu'nun oralara asker geçirdiğini bu adamlarınız söylemişse, bunun aslı yoktur. Onların niyetleri iki devletin arasını açmaktır. Size istediğiniz kadar izin. Gereği gibi araştırın. Osmanlı İmparatorluğu antlaşmadan sonra Kırım'a asker geçirmişse, biz utanırız. Hanların azilleri ve atanmalarının Osmanlı İmparatorluğu'na bir faydası yoktur. Eğer Osmanlı İmparatorluğu Tatarları sakinleştirecek bir çözüm bulsa, bu dedikoduyu anında bitirir. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın beyan ettiği dostluğa her türlü karşılık verir. Bu maddeye bir çare bulsa, Rusya'ya bu teklifleri etmezdi. Devletler ne kadar düşmanlık etse de neticede bu dostluğa dönüşür. Bizim çabamız bu işlerin iyilikle sonuçlanması içindir. Avusturya elçisi Michael Talman'ın 49 senesinde Lehistan'daki Nemirova görüşmelerinde Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun arasını açma çabaları ortadır ve devleti tarafından azarlanmıştır. Bu bize örnek olmalıdır.

Görüldüğü üzere diplomatik kurallara dikkat eden Atıfzade Ömer Vahid Efendi, Avusturya elçisi Michael Talman örneğini vererek, üstü kapalı bir şekilde Stachiev'i söylemleri konusunda uyarmıştır. Zira Stachiev, çözümden ziyade, işi yokuşa sürmektedir. Aslında bu da Küçük Kaynarca sonrasında Rusya'nın politikasının bir yansımasıdır.

Bu doğrultuda Raif İsmail Efendi'nin dokuzuncu sorusu, Rusya Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan şikâyete hakkı olmadığıyla ilgilidir. Zira Rusya şartları yerine

getirmemektedir. Dolayısıyla tam tersine Osmanlı İmparatorluğu Rusya'dan şikâyet etmelidir. Boğdan'ın geri alınması ahitnamede açıkken, adaletin gereği yerine getirilmemiştir. Bu konu Rusya tarafına birkaç defa bildirilmiştir. Ancak bir türlü cevap verilmemiştir. Avusturya ile bu durumun düzenlenmesi için Rusya yardım etmemiştir. Avusturya'nın zapt ettiği araziyi geri vermesi açıkça beyan edilmiştir.

Stachiev, bu konuda Rusya'nın müdahaleye hakkı olmadığını belirtmiştir. Zira Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasında karşılıklı bir antlaşma yapılmıştır.

Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun arazisinin korunmasına Rusya'nın kefil olmadığını belirtmekte ve Osmanlı İmparatorluğu'nun buna ihtiyacı olmadığını da dile getirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Boğdan arazisindeki iddiası tamamen mülk teslimiyle ilgilidir. Avusturya'nın tasarrufuna terk olunan arazi, onlarla ittifak dolayısıyla değil, onların dostane talepleri doğrultusunda Avusturya'ya bırakılmıştır.

Mükâleme belgesindeki onuncu ve on birinci maddeler birbiriyle ilintilidir. Buna göre onuncu madde halkın tamamen affını içeren antlaşma maddesinin Mora'nın yanı sıra, başka yerlere de duyurulduğunu ve Mora'ya düzen verildikten sonra orada da bunun icra olunacağı yönündedir.

On birinci madde ise kiliselerle ilgilidir. Halk kiliselerin tamirine başlamış olsa da devletin kiliselerle alakalı maddeyi yerine getiremeyeceği belirtilmiştir. Rus elçisinin bunlara verdiği cevap ortaktır. O, bu özrün kabul edilemeyeceğini, bunun antlaşmaya aykırı olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane olarak bunları halletmesi gerektiğini beyan etmiştir. Atıfzade Ömer Vahid Efendi de bu maddenin delile ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Mükâleme belgesinin on ikinci ve son maddesi de Tatarlarla alakalıdır. Raif İsmail Efendi, Tatarlara dair şartları Osmanlı İmparatorluğu'nun inkâr etmediğini belirtmektedir. Buna karşılık Stachiev, serbestiyetin kaldırılmasının yanı sıra, Kerç, Kılburun ve Yenikale'nin geri verilmesi arzusunun hakka aykırı bir iddia olduğunu Osmanlı İmparatorluğu'nun itiraf ettiğini dile getirir. Atıfzade Ömer Vahid Efendi de Tatarların sakinleştirilmeleri konusunda iyi bir tedbire ihtiyaç olduğunu vurgular. Bunun ne derecede olacağı Osmanlı İmparatorluğu'nun da meçhulüdür. İstanbul'da olan sultanlar ile mirzalar Kırım'a iade olunsalar bile, yine de Tatarlar bir şey yapamaz.

Raif İsmail Efendi'nin on iki maddelik soruları ve bunlara verilen cevaplar haricinde, ilgili belgede iki ek madde daha vardır. Bu maddeleri Rusya orta elçisi Stachiev özellikle dile getirmiştir. Bunlardan ilki, İngiltere tüccarından Abot'un ocak bazerganında olan alacağının, Rusya elçisi Aleksei Mikhailovich Obreskov'un malı olması ve bu meblağın tahsil edilmesiyile ilgilidir.

İkinci madde ise Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a yönelik dostane vurguladığı şeylerin, Osmanlı İmparatorluğu tarafından da dostane olarak algılanması ve cizye için verilen nizam eğer insanlığın bir gereğiye, bundan şüphe olunmayacağı hakkındadır. Stachiev, verilen nizamı devletin bilmesi elzem olduğundan, bunun kendisine bildirilmesini istemiştir. Vahid Efendi de Osmanlı İmparatorluğu'nun hayrına olacaksa, bu maddelerin efendisine beyan olunacağı cevabını vermiştir.

Kısaca bu mükâleme belgesi, her ne kadar savaş resmî olarak bitmiş olsa da, Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki problemlerin hâlâ devam ettiğinin açık bir göstergesidir.

KAYNAKLAR**Arşiv Kaynakları****Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),**

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE): 91/44.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksan, Virginia, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011.

Ahmed Vâsif Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1978.

Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması: Oluşumu-Tahlili-Tatbiki*, TTK, Ankara 2006.

Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, C 3, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2018.

Uzunçarşılı, İsmail H., *Osmanlı Tarihi*, C 4/1, TTK, Ankara 1995.

BELGENİN TRANSKRİPSİYONU

Sâbıkan re'îsü'l-küttâb Raif İsmail Bey'in Kuzguncuk civârında vâkı' sâhilhânesinde bundan akdem Rusya ortaelçisi İstakif ile mülâkâtlarında mîr-i mûmâ ileyhın Devlet-i 'Aliyye tarafından elçi-i mersûma îrâd eylediği mâddelere ol vakitte elçi-i mûmâ ileyh cevâb vermeyüb devletime yazayım ve ne gûne haber vürûd eder ise ana göre ifâde ve müzâkere edeyim demekle bu esnâda devletinden haber geldiğini taraf-ı kullarına ifâde ile mülâkât murâd etmekle izn ve ruhsat-ı 'aliyyeleriyle işbu bin yüz doksan senesi Şa'bânının guresinde elçi-i mûmâ ileyh tercümânıyla bende hâneme gelüb ma'ıyyet-i bendegâneme me'mûr buyurulan hâlen dîvân-ı hümâyûnda beylikçi Es-seyyid Mehmed Hayrullah Efendi ve mükâlememizi zabta me'mûr âmedî Halil Hamid Efendi ve dîvân-ı hümâyûn tercümânı kulları hâzır oldukları hâlde elçi-i mûmâ ileyh mukaddemâ İsmail Bey'in es'ilesini ve bu def'a devleti tarafından tahrîr olunduğu üzere es'ile-i merkûmeye vereceği ecvibesini yirmi dört mikdârı kâğıda kendü lisânları üzere tahrîr etmiş olmağla zikrolunan kâğıdları mâdde be mâdde kırâ'at edüb cânib-i bendegânemden dahi iktizâsına göre ecvibe-i lâyıkası verilerek dokuz sâ'at mikdârı beynimizde mükâleme mûmtedd olmağın ba'd-ı hitâmü'l-meclis evrâk-ı merkûme dîvân tercümânı kullarına elçinin tercümânı ile berâber oldukları hâlde tercüme etdirdilüb her mâddede mukaddemâ İsmail Bey'in su'âli başka ve bu def'a meclisde İsmail Bey'in su'âline verdiği elçinin cevâbı başka ve su'âl ve cevâba dâ'ir meclisde güzêrân eden mükâleme sûreti dahi elçinin cevâbı zîrinde başka tahrîr ve bâlâlarına şerh ile işâret ve tastîr olunmuşdur. Mukaddemâ İsmail Bey şöyle söyledi dediği mâddelerde ba'zen mugayeret olub lâkin mukaddem olan meclislerinin zabtı mahallî olmadığına binâ'en temyîzi ile elçiyi ilzâma vesîle olmamağla hemân elçinin îrâd eylediği vech üzere tercüme ve tahrîr olunduğu ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân men lehü'l-emrindir.

Mukaddemâ re'îs-i sâbık İsmail Bey'in elçiye îrâd eylediği cevâbdır⁵.

Evvelki mâdde[:] Bundan akdem şehri Mayısın yedisinde re'îs-i sâbık cenâblarının sâhilhânesinde vâkı' olan mahall-i müzâkerede bu dâ'îlerine îrâd olunmuş ki sene-i mâziyyede edâsı lâzım gelen taksîti Devlet-i 'Aliyye teslim edüb bu vechile icrâ-yı şürût eylediği misillü bu sene dahi bu vech üzere hareket olunacağı melhûzları olmak iktizâ eder.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Devlet-i 'Aliyye'nin makâsıd-ı dostânesini istihbâr Rusya Devleti'nin dâ'imâ bâ'is-i mahzûziyeti olub sulh ü salâh ve hüsn-i muvâneseti devleteyne tâbi' olan re'âyâ ve berâyânın refâhiyyet hâllerine esâs mesâbesinde mülâhaza etmekle her dem ve ân kemâl-i safvetle her bâbda tarafından dahi mu'âmele-i bi'l-misle sa'y ve ihtimâmda kusûr olunmayub Rusya Devleti'nin musâfâtından hakîkatde hâsıl olan menâfî-i sahîhayı Devlet-i 'Aliyye bundan böyle niçe münâsebetle tahkîk edebilür ki sâ'ir ehibbâ-i sûrîsi gibi Rusya Devleti'nin mesâlih-i mülkiyye ve tedâbîr-i umûru muktezâsınca Devlet-i 'Aliyye'yi işgâl ve gavâ'il-i ecnebiyyeye giriftâr etdirmek husûsu kat'an mültezemi değildir. Mezkûrûnun defa'âtle Devlet-i 'Aliyye'yi giriftâr etdikleri hâletden Devlet-i 'Aliyye ziyâde müte'essir olub bundan akdem sebkât eden muhârebe bu kazıyye-i sahîhaya bir delîl vâfi iken henüz Devlet-i 'Aliyye gereği gibi gavrına vâsıl olmamışdır.

⁵ Su'âl olmalıdır.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Re'isü'l-küttâb-ı sâbık efendi ile elçinin mukaddemâ mülâkâtında kendüye îrâd olunan mâddeleri müzâkeresinde eğer çi tazmîn husûsu ikzâ-yı merâmî olduğundan hod be hod elçi-i mûmâ ileyh bu husûsu lisâna getürmüş olub lâkin şimdi güyâ bu husûs Devlet-i 'Aliyye'nin müsellimi olmak her sûretinde hemân devletinin kemâl-i ihlâs ve dostlukda sebât kademini tebeyyün eyleyerek âğâz-ı kelâm etmekle taraf-ı kullarından dahi Rusya Devleti musâfât ve muvâlâtda sâbit kadem olduğu misillü Devlet-i 'Aliyye dahi 'aynı ile dostluk ve muhabbetde sebât-ı kademini isbât eylediği delâ'il-i vâzıha ile müberhendir ve bir vechile âherin tahrîki ve erbâb-ı ifsâd sözüyle mu'âhede ve dostluğa hâlel getürmez ve dostluğunda kemâl-i metânle beyne'd-düvel ne vechile mümtâz olduğu 'âmmeye ma'lûm olmağla bu mâddeden bahs iktizâ etmez ve tazmîn mâddesinde dahi Devlet-i 'Aliyye'nin vermemek mülâhaza ve niyyeti bu kadar bâ'is-i te'hîri şimdiki hâlde edâsında Devlet-i 'Aliyye'ye göre bir mikdâr su'ûbet olduğundan iktizâ etmekle beyne'd-düvel karz alınmış akçe dahi olsa bu vechile te'hîri mûceb-i istiğrâb ve isti'câl ve mugâyir-i dostî olmak lâzım gelmez kelâmı îrâd ve bu mâddede olan tefâsîl-i mükâleme ve mücâvebe mahallinde aşâğıda tahrîr olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

İkinci mâdde[:] Umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'ye bâ'is-i ihtilâl olub 'alâ eyyi hâlin hâssaten müzâkere ve tanzîmleri muktezî olan ba'zı mevâd ve mesâlihın dostâne tasfiye olunmaları bâbında Rusya Devleti'nin müsta'iddiği müşâhede olunsa gerek tazmîn husûsunda ve gerek cemî' mevâdda ifâ-i şürût değil belki devleteyn beyninde derkâr olan musâfât ve hüsn-i muvânesetin te'yîdini müntec olur menâfi'-i mütenevvi'a ve mümkün olan müsâ'adeye dâ'ir umûr ve husûsun icrâsında Devlet-i 'Aliyye hâzır ve âmâde idiğini meclis-i mezkûrda ifâde etmiş idi.

Mûmâ ileyhın su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Devlet-i 'Aliyye'nin ne bâbda şikâyet edebildiği Rusya Devleti fehmi etmez ki beyne'd-devleteyn derkâr olan 'uhûd ve mevâsik-i sâbika işbu muhârebe ile imhâ ve ibtâl olunmağla devleteyn beyninde vâkı' her dürlü 'alâka ve irtibâtın kutb-ı esâsı olan 'ahidnâme-i cedîdenin zerre kadar istisnâ etmeksizin bi'l-cümle şürûtunu kemâl-i dikkat ve taharrî ile Rusya Devleti icrâ etmiştir. Devlet-i 'Aliyye'nin tarafından el-ân îrâd olunan mâddeler şürût-ı 'ahidnâmeye mübtenî olmamağla kabûl olunmadıkları hâlde Rusya Devleti'nden şikâyete Devlet-i 'Aliyye bir dürlü istihkâkı îcâb etmediklerinden nâşî 'ahd ve peymânın îfâsında kusûr etdi deyu Rusya Devleti'nden teşekkî etmeye Devlet-i 'Aliyye hakk ve 'adle muvâfık bir sebebi îrâd edemez. Mutâlebât-ı mezkûre îrâdında Devlet-i 'Aliyye'nin tavr ve edâsı Rusya Devleti'ni bu mâddelere meyl derecesine îsâl eder vâdîlerinde değildir. 'Uhûd-ı musâlahanın in'ikâdından berü Rusyalunun tavr ve hareketini bilâ-garez Devlet-i 'Aliyye mutâla'a ederse vakt-ı mu'ayyende kemâl-i dikkat ile bi'l-cümle 'uhûd ve mevâsîki icrâ etdiklerini müşâhede eder ki mes'ûlü oldukları bi'l-cümle kılâ' ve arâzînin tahliyesine mübâderet ve mümkün mertebe donanmânın i'âdesine müsâra'at ve Devlet-i 'Aliyye canibinden taleb olunmaksızın bi'l-cümle 'Osmânlı ve Tatar üserâsını kendü mesârifiyle hudûdlara tesyîre bezl-i miknet etmişlerdir. Devlet-i 'Aliyye cânibinden ise bu mu'âmelenin hilâfı birkaç vechle zuhûr etmiştir.

Evvelen Kılburun teslimini Devlet-i ‘Aliyye te’hîr edüb bu vechile Hotin ve Bender kal‘alarını bir müddet zabt etmesine Rusya Devleti’ni mecbûr etmiştir. Hattâ kılâ‘-i mezkûreyi Rusya Devleti mukaddem istirdâd etmiş olsa şâyed ki ‘ulemâ muhâlefet eder bahânesiyle Devlet-i ‘Aliyye Kılburun’u teslim etmez idi.

Sâniyen ‘uhûd ve peymân levâzımına külliyyen mugâyir olan ba‘zı a‘zâr ile ‘asâkir-i ‘Osmâniyye hâlâ Taman’da mukîm olub ve yevmen fe yevmen müterakkî olarak Kuban Tatarlarının beynlerinde vâkı‘ olan muhârebâtda el-ân istihdâm olunmaktadır. Şürût-ı ‘ahidnâmenin lâzimesi ve Rusya Devleti’nin birkaç def’a vâkı‘ olan tefhîmât-ı dostânesi muktezâsınca ‘asâkir-i mezkûrenin Taman’dan ircâ‘ olunmaları iktizâ eder idi. Mukaddemât-ı mezkûreden yakînen istintâc olunur ki gerek Rusya Devleti’nin tatmîni ve gerek devleteyn beyninde lâzım gelen muvâlât ve hüsn-i mu‘âşeretin esâsını vikâye eylemesi husûsunu Devlet-i ‘Aliyye mühimm etmez.

Sâlisen re‘âyânın nesyen mensiyen ‘afv olunmalarını hâvî şürût-ı ‘ahidnâme ile’l-ân Mora cezâresinde i‘lân olunmamıştır.

Râbi‘an hâssaten âyîn-i Mesîhiyye için ta‘ahhüd olunan himâyet ve siyânet mâddesinin henüz semeresi zuhûr etmemiştir ki katî vâfir mahalde kiliselerin ta‘mîri memnû‘dur.

Hâmisen Devlet-i ‘Aliyye üç taksîtte edâsına müte‘ahhid olduğu meblağın hakîkatde bir taksîtinin sene-i mâziyyede edâ edüb bu senenin zarfında edâsını ta‘ahhüd birle bir müddetden berü taksît-i sâniyen bir mikdâr akçe teslimine eğer çi mübâşeret etmiş ve lâkin Rusya’nın kebîr elçisine mebâliğ-i mezkûre edâsından bir def’a külliyyen imtinâ‘ ettiğiinden mâ‘adâ el-ân kemâl-i müsâmaha ve Rusya gibi mürâ‘âta sezâ bir devletin şânına lâyük olmayan vechile teslim müdâvemet olunur. ‘Ahidnâmenin tazmîn husûsuna dâ‘ir mâdde-i mahsûsasında taksît-i evveli milâd-ı ‘İseviyyenin bin yedi yüz yetmiş beş senesi Kânûn-ı Sâniyenin evâ‘ilinde ve taksît-i sâniyi bin yedi yüz yetmiş altı senesinin yine şehri mezkûrunda ve sâlisin bin yedi yüz yetmiş yedi senesinin yine Kânûn-ı Sâniyinde edâ edeceği tasrîhen zikr ve beyân olunmuş iken taksît-i evvel sene-i mâziyyenin evâhîrine dek medd olunub taksît-i sâniyen henüz ekall-i kalîl bir mikdâr teslim olunmuş. Ma‘ hazâ ki sekiz ay mürûr etmiş ve kerrâtle ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’ye bu mâdde ihtâr olunmuştur.

Sâdisen istirdâd-ı üserâ husûsunda Rusya Devleti’nin hakîkatde şikâyete istihkâkı müsellemdir ki Devlet-i ‘Osmâniyye memâlikî âhâd-ı nâsın zabt ve tasarruf ve ketm ve ihfâ eylediği Rusya re‘âyâsıyla memlûdür. Hattâ ta‘yîn olunan mübâşirler ba‘de’t-tahlîs teslim bedel tekrâr fûrûht veyâhûd hâlet-i esirde ibkâ ederler idi ve bu bâbda Rusya Devleti’nin tavrı ile bu mu‘âmele beyninde derkâr olan ihtilâfın mütâlâ‘asını terk ve iğmâz mümkün değildir ki ‘Osmânî ve Tatar üserâsı vatanlarının hudûduna dek Rusya Devleti’nin mesârifîyle tesyîr olunub Rusya üserâsı medîne-i Kostantiniyye’de teslim olunmağla meskenlerine vâsıl olmazdan Rusya Devleti’ne mesârif-i kesîreyi müceb olur.

Sâbi‘an Tatar tâ‘ifesine dâ‘ir olan maslahat-ı sakîle bâbında Devlet-i ‘Osmâniyye Tatar tâ‘ifesinin iş‘âl-i muhârebe derecelerinde mukaddemlerde merreten ba‘de uhrâ teşvîş edegeldikleri emn ve refâh ve musâfât ve muvâlât devleteyni vikâye zımında bu mâddenin bir ân akdem ihtitâmına himmet edecek iken in‘ikâd-ı mesâlihaden sonra der‘akab ‘ahidnâmenin ma‘nâ-yı sarîhasına mugâyir Tatar tâ‘ifesiyile muhâbere ve kesb-i ta‘alluk esbâbına teşebbüs

etmekde Devlet-i ‘Aliyye kat’an tereddüd etmedi. Sebeb-i mezkûrdan Devlet-i ‘Aliyye el-ân bu mertebe ‘azîm bir ıztırâba mübtelâdır ki şânına mûris-i nakîse bir hâlet iken iddi‘âlarının ‘adem-i salâhiyyetini Rusya Devleti’ne ıkrâra mecbûr olmuşdur. Bu hâlet-i nârevâdan suhûletle ictinâb Devlet-i ‘Aliyye’ye mümkün idi. Eğer evvel emirde Rusya Devleti’nin vefâ ve safvetine muvâfakat birle dostâne irâ’et eylediği tedâbiri ısgâ edüb Tatar tâ’ifesiyle bir dürlü mu‘âmele irâdesinde olmadığı kat’an ve cezmen tavâ-yif-i merkûmeye beyân ve umûr-ı mülkiyelerinin tertîb-i cedîdinde refâh-ı hâl ile kıyâmdan gayrı bir işleri kalmadığını i‘lân edüb merkûmûn ile ancak ‘alâka-i şer‘iyyeyi Devlet-i ‘Aliyye kendüye tahsîs ederek ber muktezâ-yı şer‘at-ı Muhammediyye halifetü’l-a‘zam oldukları hasebiyle şevketlü ‘azametlü Âl-i ‘Osmân-ı Pâdişâhî hazretlerine lâzım gelen mütâba‘atda tavâ-yif-i mezkûreyi ibkâ etmiş olsa ve ba‘de-ezîn dahi Tatar tâ’ifesine bu vechile i‘lân-ı hâl olunsa şâyed ki hod be hod Devlet-i ‘Aliyye’nin tahammül ve iltizâm eylediği işgâl ve gavâyilden kendüyü tahlîse medâr olacak bir semere-i hayriyye hâsıl ola. Tavâ’if-i Tatara Devlet-i ‘Aliyye’alenen beyân edebilür ki bu husûsa dâ’ir Rusya Devleti’yle lede’l-muhâbere tavâ’if-i Tatarın hâlet-i mülkiyye ve hâriciyyelerine dâ’ir Rusya Devleti şürût-ı ‘ahidnâmeye tahte’l-lafz müteşebbis olub şer‘at-ı Muhammediyyeden neş’et eden ahkâm-ı mahsûsa ve ‘ukûd ve revâbitin tecessüs ve temyîzi husûsuna müdâhale vechen mine’l-vücûh Rusya Devleti’nin marzîsi olmadığı Devlet-i ‘Aliyye’nin yakînen ma‘lûm ve meczûmu olmuşdur.

Bu vechile şevketlü ‘azametlü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân hazretlerinin zât-ı sa‘âdet simâtlarında hilâfet-i ‘uzmâyı Rusya Devleti i‘tirâz etmekle umûr-ı şer‘iyyede bu sûrete muvâfakat eylemeleri husûsunu Tatar tâ’ifesinin irâde-i mutlakalarına terk eder. Bu takdîrce şürût-ı ‘ahidnâmeye ve müceddeden bast olunan şerhin mazmûnuna mübtênî olan sûret tedkîk ve tevfi-k-i maslahat muktezâsınca ‘Osmânlı ile Tatar beyninde lâzım gelen revâbit-ı şer‘at-ı Muhammediyye ba‘de-ezîn tavâ-yif-i Tatarın kavânîn ve merâsimlerine muvâfık olan umûr-ı hâriciyyelerinin tefrîki mülâbesesiyle muhtemel olan her dürlü teşevvüş ve ihtilâlden sıyânet olunur. Fokşan ve Bükreş murahhasları Devlet-i ‘Aliyye ve ‘ulemâ cânibinden vesâyâ ve ruhsat-ı kâmile ile me‘mûr olmuşlar iken tavâ’if-i Tatarın umûr-ı mülkiyye ve hâriciyyelerinde serbestiyyetleri ve ‘adem-i ta‘allukları bâbında me‘zûn olmalarına i‘tirâz etmeyüb tavâ’if-i mezkûreyi ancak umûr-ı şer‘iyyede şevketlü ‘azametlü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân hazretlerinin taht-ı itâ‘atlerine idhâle sa’y etmişlerdir. Bu sûretde Tatarın serbestiyyet-i mutlakaları Kurân-ı Şerîfin mazmûnuna münâfî idiğini Devlet-i ‘Aliyye bilâ tenâkus irâd edemez. ‘Ale’l-husûs ki tavâ’if-i Tatarın irâde-i halîfeye mütâba‘atları külliyyen Rusya Devleti’ne ba‘id bir mâdde olmak üzere Tatarın irâde ve idârelerine muhavvel kalur.

Bu mâddenin bu def‘a meclisde olan mükâlemesidir.

Devlet-i ‘Aliyye dahi kezâlik icrâ-yı şürûtta kusûr eylemediğini tazmînin taksît-i evvelinin edâsı misillü şartlar ile beyân eylemiştir ve bundan böyle dahi taht-ı imkânda olan mevadd-ı sulh ve salâhın ifâsında tereddüd eylemez. Rusya Devleti’ne dostâne ibrâz ve tanzîmini iltimâs eylediği su‘ûbetlü husûslar ki pek a‘zamı Kırım mâddesidir. Bu kazıyye umûr-ı dîniyyeden olub ve emr-i dînden olan kazâyâda Rusya imparatoriçesi cenâblarının meftûre oldukları insâf ve ri‘âyetleri muktezâsınca müdâhale etmeyecekleri taraflarından kerrâtle tahrîren ve takrîren ifâde olunduğu siz dostumuzun dahi ma‘lûmudur. Çünkü Devlet-i ‘Aliyye’nin bu bâbda begâyet mecbûriyyeti zâhir ve imparatoriçe cenâblarının dahi umûr-ı şer‘iyyede insâfâne

hareket ve ri'âyeti bâhir olmağla Devlet-i 'Aliyye dahi safvetle mecbûriyyetini ifâde eder ve terki vüs'inde değildir ve şimdi bir tarikle terki mümkün olabilse dahi bu mâdde şol cerihaya teşbîh olunur ki mâddesi mündefi' olmaksızın vaz'-ı merhem ile kapandıkda lâ muhâle derûnunda bâkî kalan eser-i fâsid giderek ol cerihayı keşf eylemesi mukarrerdir.

Musâlahadan ise murâd tarafeynin emniyyetidir. Binâ'en-'aleyh Devlet-i 'Aliyye bu husûsu mutâla'a ile bu def'a ve bundan böyle dostluğa münâkız esbâb-ı fâsidenin zuhûruna vesîle olacak bir eser-i mü'essir kalmamak için ıslâhını tezkîr ve iddi'â eylemesi iki devlete dahi enfa' olduğuna binâ'en Devlet-i 'Aliyye'nin bu makûle mecbûriyyetinden neş'et eden ifâde-i dostânesini ifâ-yı şerâyit-i kâmilede te'hîre haml ve îrâd lâzım gelmez. Lâkin hakikiyyetle mülâhaza olursa Rusya Devleti ifâ-yı şerâyit-i kâmile etmemiş olmak iktizâ eder. Ez cümle bu tarafda olduğu misillü üserâ mâddesini kendü câniblerinde kemâliyle icrâ ve kezâlik ba'zı mâddeyi dahi ifâ etmediler deyu elçinin îrâdına mukâbil verilen cevâblar zîrde yine bu husûsun mâdde-i uhrâsı geldiği mahalde ale't-tafsîl beyân olunmuşdur ve Kılburun teslîmi te'hîr olundu deyu îrâd-ı kelâm eyledikde Kılburun teslîmine me'mûr muhaddid-i vakt-i mu'ayyenden kırk iki gün mukaddem bu taraftan ihrâc ve ta'cîl-i ale't-ta'cîl irsâl olunmuş idi. Kal'a-i merkûmenin tahliyyesinde te'ahhur vukû' bulmuş ise kabâhat yine Rusya muhaddidlerininidir ki kadar-ı kifâye arâzî mâddesinde ziyâdece yer alub devletlerine hîdmet etmek mülâhazasıyla muhaddidi ta'cîz edüb Der'aliyye'ye ifâde ve istifzâna mecbûr kaldıklarından belki bu keyfiyyet sebebi ile bir mikdâr te'ahhur vâkî' olmuş ola denilmekle elçi dahi bu cevâbımızla mülzem olmuşdur ve Taman derûnunda Devlet-i 'Aliyye'nin fakat bir zâbiti ile yirmi otuz nihâyet kırk neferinden gayrı 'asker nâmına bir âdemi olmayub bunları dahi Devlet-i 'Aliyye ikâmete me'mûr etmediği gün gibi rûşendir ki 'akîb-i musâlahada Tatar tâ'ifesi mezbûrlara eğer siz bu taraftan giderseniz devlet külliye bizi terk etmiş olmak iktizâ eder. Biz dahi cümlemiz terk-i diyâra mecbûr oluruz. Bizim maslahatımız ber taraf olmadıkça sizi koyuvermeziz cevâbıyla tevakkufa cebretmeleriyle zarûrî kalmışlardır. Bu esnâda şöyle dursun bundan akdemlerde dahi Kırım ve Taman kılâ'ında devlet 'askeri denilen üç dört zâbitden 'ibâret olub neferât makûlesi yine Tatar tâ'ifesinden olduğu 'ayândır. Lâkin Kırım cezîresi her tarafı açık bir iklim olmağla Rumili ve Anadolu ve her taraftan kabâhatlü haşerât makûleleri Kırım hânlarının zîr-i hükûmetlerinde olan mahalleri câ-yı halâs ve menâs ittihâzıyla vakit vakit ol taraflara firâren vara geldikleri cümleye ma'lûmdur. Hattâ Canikli Hacı Ali Paşa'nın karındaşı Süleyman Paşa bir vezîr iken kabâhati takrîbi ile Devlet-i 'Aliyye'den havfa tâbi' olub bi'l-cümle takımı ve birkaç yüz âdemiyle 'alenen Kırım'a firâr ve Kırım hânına ilticâ etmekle Devlet-i 'Aliyye ahz ve te'dîbine ikdâm edemeyüb 'âkıbetü'l-emr Kırım hânının ricâ ve şefâ'atiyle Devlet-i 'Aliyye 'afvına mecbûr olub tuğlarını ibkâ ve Kefe Eyâleti'ni tevcîh ve i'tâ eylediği ve bundan başka Giresunlu Dizdaroğulları'nın ahz ve i'dâmına ikdâm olunub bahren karavele ta'yîn ve berren Numan Paşa ser'asker tahsîs olunmuş iken anlar dahi rûfekâları olan birkaç yüz âdemleri ve edevât-ı harbiyyeleriyle Kırım'a kaçub hânın zîr-i himâyesinde karâr etmekle Devlet-i 'Aliyye'nin siyâsetinden bu vechile kendülerin halâs ve cürmlerin 'afv etdirdikleri ve bunun emsâli niçesi ola geldiği kat'an iştibâh götürür mâdde değildir. Kaldı ki Devlet-i 'Aliyye tarafından Kırım ve Taman'a 'asker vürûdu ve böyle mâddede Devlet-i 'Aliyye'yi tahrik eder olmadığı ve Devlet-i 'Aliyye tahrik dinlemeyeceği mukarrerdir. Taman'da olan neferât ve zâbitân Kuban Tatarları beyninde vâkî' muhârebâtda istihdâm olunmaktadır dediğiniz Devlet-i 'Aliyye'ye mechûl bir keyfiyyet olub ve lâkin Rusya Kazakları Şahin

Giray ile mu'ayyeten mukaddemâ gelüb muhârebe ve cidâle şürû' etdikleri câ-yı inkâr değildir ve îrâd eylediğiniz vechile zâbit ve neferât-ı mezkûreyi Taman'dan ref' ve berü cânibe celb olunmak husûsuna şimdi Devlet-i 'Aliyye icrâ edemez. Zirâ Tatar tâ'ifesi bunların Taman'dan ref'ini gördüklerinde külliye me'yûs olmağla âcilen mülâhaza olunan mahzûrât 'âcilen zuhûr edeceğinde iştibâh yokdur ve Mora re'âyâsı haklarında lisâna getürdüğünüz emlâkları zabtı husûsu sizin ifâdeniz gibi olmayub in'ikâd-ı sulh 'akabinde re'âyânın 'afvları mâddesi 'ale't-tafsîl 'ahidnâmede mezkûr olduğu vech üzere bâ fermân-ı 'âlî Mora cezâresine dahi neşr ve i'lân ve firârda olan re'âyâ yerlerine 'avdet etmeleri zikr ve beyân olunmuş iken niçeleri vatanlarına ric'at etmeyüb arâzî ve emlâkları bilâ sâhib kaldığı i'lâm olunmaktan nâşî kâffe-i düvelde cârî olan nizâm-ı mülkî iktizâsınca o makûle mefkûd hükmünde olan re'âyânın emlâk ve arâzî ve emvâlleri zabtına şer'an ve kânûnen emr verilmiştir. Ma'mâfih bu mertebelerde cerâyim güzeştelerinden iğmâz ve evtân-ı kadîmelerine 'avd ve insirâfa tergîb sûretlerinde 'inâyeti bilmeyerek yerlerine gelmekden imtinâ' eden re'âyânın emlâkları reddi değil belki te'dîbleri Devlet-i 'Aliyye'ye göre lâzım iken yine mücerred ifâ-yı 'ahd için bundan böyle Mora cezâresinin pezirâ-yı hüsn-i nizâm olacak ba'zı işleri olub müvellâ ta'yîn ve vâlisî tebdîl olunmağla her işler taht-ı zâbiteye girdikten sonra iktizâsına göre bu mâddeler dahi birer vechile sûret bulacak kazâyâdandır. Fî nefsi'l-emr Mora re'âyâsından ekseri evân-ı 'isyânlarında niçe ehl-i İslâmın evlâd ve ensâblarını katl ve ihrâk misillü envâ' fezâyihî mürtekeb olmalarıyla şimdi vatanlarına rücû' ve emlâklarına mutasarrıf olsalar elbette kendülerden zahm hürde olanlar i'dâmlarından gayrı nesne ile mütesellî olmayacakları mukarrerdir. Devlet-i 'Aliyye'nin kendü re'âyâsı hakkında Rusya Devleti'nin bu kadar ısrârı izhâr ve iddî'â eylediği insâf ve ri'âyetine muhâlif görünür.

Kalavrata ve Mizistre re'âyâsı 'alenen bu kadar nisvân ve etfâl-i müslimîni ihrâk ve ifnâ edüb ve Mora'nın Rusya ile bir dürlü ittisâl ve münâsebeti dahi olmayub ve böyle fesâda ictirâ eden re'âyâ müstahakk-i 'ukûbet ve cezâ iken yine Devlet-i 'Aliyye tarafından safh-ı cemîl ve iğmâz ile mu'âmele olduğu zâhir ve hüveydâ olmağla bu mertebelerde vâkî' olan mu'âmele sâ'ir bi'l-cümle re'âyâyı dahi 'isyâna tergîb değil midir ve kilise mâddesinde lâ-cürm öteden berü şer'-i şerîfe tatbîk vâcibâtından olduğuna binâ'en re'âyâmızın kiliseleri ta'mîri iktizâ eyledikçe dîvân-ı 'âlîye 'arzuhal takdîm ve şer'a havâle birle muvâfik-ı şerî'at-ı garrâ olduğu vechile kenîsaları termîmine ruhsat verile gelmiştir.

Ve bu mâddede bundan böyle dahi muktezâ-yı şer'-i şerîf üzere müsâ'ade-i Devlet-i 'Aliyye bî-dirîğ olur. Ma'lûmunuzdur ki geçen donanmâ-yı hümâyûn esnâsında birkaç kiliselerin ta'mîrine re'âyâ mübâşeret etdiklerinde kadîmini tecâvüz ve envâ' nukûş ile tezyîn etmeleriyle ne mertebe kâl ü kîl ve güft ü şenîd hâsıl ve hâdis olmuşdur denildi.

Ve tazmîn mâddesinde elçi-i mersûm tekrâr makâl birle gerçi mukaddemâ İsmail Bey sâhillhânesinde tazmînin edâsı husûsunu îrâd etmiş idi. Ancak meclis-i mezkûrdan sonra i'ade-i cevâb ile eğer Kırım mâddesi nizâm pezir olmaz ise tazmînin dahi edâsı kâbil olmaz deyüb edâsında sûret-i mümâtale göstermiş idi dedikde yanında olan tercümânı elçisini tasdik birle hattâ İsmail Bey bu işler nizâm bulmaz ise fesh-i musâlaha iktizâ eder bu sûretde ise tazmînin ta'ciline kimin kudreti olur sözünü sarâhaten söyledi demekle dîvân-ı hümâyûn tercümânı kulları elçi tercümânının bu kelâmını redde mübâderet ve fesh-i sulh olur kelâmı Devlet-i 'Aliyye ricâlinin birisinden sudûr etmemiştir böyle aslı olmayub münâfereyi mûcib

olacak makâlât îrâdında ne fâ'ide vardır ve bu su'ûbetlü olan işlerimiz gereği gibi hüsn-i sûret kabûl etmedikçe tekmîlen icrâ olunmamış ba'zı şartların ta'cilen îfâsından herkes ihtirâz eder kelâmları ifâde olunmakda idi. Bundan gayrı dostluğa münâkız 'addolunacak kelâm işitmedim dedikde elçi tercümânı mesfûr sen hâzır değil iken bu kelâm kapuda geçmiş idi deyüb beyne's-sükût ve'l-iddi'â hatm-i kelâm ve elçi dahi ben bu fesh-i sulh kelâmı ve tazmînde tereddüd keyfiyyetini henüz devletime yazmadım cevâbıyla hayır-hâhlığını beyân ve te'lîf cânibine sa'yını izhâr ve i'lân 'akabinde tercümânlar bizim kelâmımızı teblîğe me'mûr olduklarından ma'zûr olmaları iktizâ eder mukaddimesiyle tercümânının ba'zı mâddede ısrârı zuhûr eyledikde nâ münâsib denilmemek edâsını irâ'et ve taraf-ı çâkerânemden dahi gerçi böyledir ancak tercümânlar dahi kendü karîhalarından hod be hod kelâm-ı burûdet-encâmдан ihtirâz ve 'ale'd-devâm te'lîfe sa'y etmeleri vâcibe-i zimmetleridir denilmekle elçi dahi kullarının kavlime i'tirâf eylemiştir.

Ve elçi-i mûmâ ileyh taksît-i sâniiden olan teslîmât devletimin şânına lâyıık olmayacak vechile kırkar ellişer kese akçe veriliyor bu vechile teslîmât edâ-yı tazmîn ta'bîrine şâyeste olmayub devletimin şânına nakîsadır diyerek bu mâddeyi tafsîl eyledikde bu kulları tarafından dahi bu vechile edâsına mübâderet olunması zikr ve beyân olunduğu üzere muktezâ-yı vakitden neş'et etmiştir. Bu dahi dostluğa mugâyir denilmez. Bundan böyle dostâne müzâkere olunur deyu irâde-i evliyâ-yı ni'amîye ta'lîkan cevâbı verildiği anda elçi-i mersûm bu tazmîn husûsunda mukaddem îrâd olunduğu gibi kâh veririz kâh vermeziz diyerek edâsı sâ'ir işlerin nizâmına ta'lîk ile 'ahidnâmeye muhâlif cevâb nâ savâb söylemekden ise Devlet-i 'Aliyye'nin 'usreti beyân ve ifâde olunması dostluğa mugâyir 'addolunmaz ve cevâb olarak bu 'özü devletime yazabilürüm demiştir ve istirdâd-ı üserâ kazıyyesinde îfâ-yı şart olunmadı deyu îrâd eylediği makâlîne i'tâ-yı cevâba ibtidâr olunub memâlik-i mahrûse-i Devlet-i 'Aliyye'de Rusya üserâsının ekall-i kalîl olduğunu siz dahi bilürsüz deyu mikdâr-ı üserâ dahi ancak Kırım Giray Hân çapulunda ahz olunmuşdu. Anların ekseri vefât edüb bâkileri ve Eflak ve Boğdan ve Cezayir ve Mora taraflarından me'hûz esîrler için Devlet-i 'Aliyye taraf taraf mübâşirler ta'yîn ve maslahatgüzârınız tarafından başka başka âdemler terfik ve memâlik-i İslâmiyyeyi köşe be köşe tecessüs birle rızâlarıyla İslâmı kabûl eyleyenlerden mâ'adâ 'âmme-i üserâ buldurulub tahlîs olunmuşdur.

Ve maslahatgüzâr cânibinden âdemler tedârik ve İstanbul ve havâlisinde ve hattâ ba'îd mahallerde haber aldıkları esîrlerin isimleri tasrîhiyle defterini îbrâz eyledikçe ekîd ve şedîd fermânlar yazılıub ne vechile ikdâm olunduğu inkâr olunmaz. Bu esnâda Bolu Sancağı derûnunda altı yüz mikdârı Rusya esîri olmak üzere bir takrîr göndermişsiz. Livâ-i mezbûr kurb-ı saltanat-ı seniyyede olmağla her tarafını taharrî üzere teftîş ve bulunan esîrleri zâhire ihrâc emrinde bizlere su'ûbet yokdur. Mübâşirler üserâ tahlîsinde ne mahalde tekâsül etmişler ve ne makûle üserâyı terk etmişler esâmî ve mekânları ile beyân edin. Devlet-i 'Aliyye bu makûle emrine muhâlif hareketi irtikâb edenleri te'dîb eyler. Bunlardan kat'-ı nazar sizin için üserâ haber almakda niçe vesâ'il ve esbâb olduğu ya'ni hem milletiniz olan re'âyâdan hekîm ve bakkâl vesâ'ir esnâf makûlesinden ve belki erbâb-ı irtikâbdan ba'zı Müslümânlardan tecessüs için âdemleriniz olduğu ma'lûm olmağın iddi'ânız üzere memleketlerimizde üserânız kalmak lâzım gelse bu vakte koymayub mecmû'unun mahallerini beyân ve hârice ihrâc etdirirdiniz. Gelelim bizim üserâmıza Rusya memleketinde o makûle üserâ-yı İslâmiyyeyi istihbâra medâr olacak bir kimesnemiz olmamağla sizin kavlinize i'timâd ile esîrlerimizin halâsını Rusya

Devleti'nin insâfına havâle etdik. Sizin etdiğiniz iddi'âyı Devlet-i 'Aliyye etse yerindedir ki el-ân memâlik-i Rusya'da bu kadar esîrlerimiz feryâd etmektedir ve Devlet-i 'Aliyye bu iddi'âdan fâriğ olmamak muktezâ-yı diyânetidir denildikde elçi-i mûmâ ileyh dahi üserâ mâddesinde ihtimâm tarafeyn-i vâcibâtıdan olduğunu ben dahi i'tirâf ederim kelâmıyla ihtiyâr sükût eylemiştir. Ba'dehu elçi-i mersûm akdem-i esbâb-ı münâza'a olan Tatar mâddesini ele alub takrîri tercemesinde muharrer mukaddemâtı beyâna ibtidâr eyledikde cânib-i bendegiden cevâba şürû' olunub kavm-i Tatarın Devlet-i 'Aliyye'ye bu kadar mesârifleri vardır ya'ni mîrîden sâliyânât ve mukâta'ât ve vezâyifât ve ze'âmet ve timâr tasarrufu Devlet-i 'Aliyye'ye olan bâgirânlarından başka tasarruflarında Tuna yalılarında ve Rumili taraflarında ne kadar emlâk olduğu ve eğer Tatar bu vech üzere kalsa bu zikrolunan arâzî ve emlâk ve sâliyâne ve timâr ve ze'âmet ve mukâta'ât yedlerinden nez' olunmak iktizâ edüb bu ise mümkün olmamağla bu dahi başka bir dürlü 'özü kavî olduğu ve ber vech-i muharrer Tatarın mesârif-i zâ'ide ve tekâlif-i bârîdeden gayrı sefer ve hazerde bir lutf ve fâ'ideleri olmadığı kerreten ba'de uhrâ müzâkeresi geçmiş mâddelerdendir.

Kaldı ki 'akîb-i musâlahada Devlet-i 'Aliyye Tatar tâ'ifesiyle şürûta mugâyir bir gûne ta'alluk fikrinde olmadığı delâ'il-i müberhene ile beyân ederim. Sizin iddi'ânız gibi Devlet-i 'Aliyye Tatar ile hafıyyeten başka bir mu'âmele rabıtını irâde etmiş olsa Sahib Giray Hân'a gidecek teşrifâtı 'acâleten göndermeyüb ol esnâda Tatar tâ'ifesi tarafından vürüd eden mahzarı serrişte ittihâzıyla Devlet Giray Hân'ı der'akab Kırım'dan kaldırmak için ekîd fermânlar yazub ta'cîl-i 'ale't-ta'cîl bu tarafa gelmesini te'kîd tekellüfüne düşmez idi. Hattâ Sahib Giray Hân'a teşrifât tesyîri irâde olundukda maslahatgüzârınızın sırkâtibi kapuya gelüb teşrifât-ı mezkûrenin te'hîrini murâd etmiş iken Devlet Giray Hân'ın ol tarafda olması mülâbesesiyle şâyed te'ahhür-i vürüd-ı teşrifâtıdan Tatar beyninde mugâyir-i mu'âhede bir münâza'a hâdis olur mülâhazası ve bu mâddenin Rusya Devleti ile mün'akid olan musâlahâ muktezâsı üzere ihtitâmı irâdesiyle hayır hâhân-ı Devlet-i 'Aliyye sırkâtibini irzâ ve mücerred def'-i nizâ' zımında mu'accelen Sahib Giray Hân'a teşrifât-ı seniyye irsâl etdi. İşte tercümânınız hâzirdir. Keyfiyyet böyle olduğunu bilür deyu elçi tercümânı istişhâd olundukda ol dahi hâl böyle olduğun inkâr edemedi ve bu ifâde eylediğiniz tedâbir ki ifâsında Devlet-i 'Aliyye'nin tekâsül ile vaktini geçürdüğüne haml edeyorsuz bunlar ise 'akîb-i musâlahada ve gerek ba'dehu Sahib Giray'a giden tahrîrâtta bâ cem'hâ derc ve Rusya Devleti'yle kavm-i Tatar hakkında 'akd olunan şartlar eğer çi kendilerine tefhîm ve bildirilmiştir ve lâkin tâ'ife-i merkûme kat'an râzı olmayub yedlerinde vesîle-i şer'iyye mevcûd olmağla Devlet-i 'Aliyye'nin dahi mezbûrlara iddi'ânız bâtıldır demesi bir dürlü 'uhdesinde olmaduğu ve fi nefsi'l-emr Devlet-i 'Aliyye'nin bu bâbda mecbûriyyeti ne derecelerde ve ne vechler ile olduğun kerrâtle size ifâde olunmuşdu ve siz de te'emmül etseniz insâf edersiz. Mâdâm ki Tatar tâ'ifesinin serbestiyyetleri bu hâl üzere kalub intihâb-ı hânı dahi yedlerinde ola. Bâ husûs mâbeynde bahr-ı Hind misillü hâciz olmayub ve Karadeniz'e bahr-ı hâciz denilmeyeceği ve hilâfet mes'elesine tamâmca mugâyir olub mütâba'at-ı şer'iyye ta'bîr olunan râbitanın vücûdu olmayacağı zâhir olmağla Tatar tâ'ifesi bu sebepleri beyân birle Devlet-i 'Aliyye'ye ilhâhdan hâlî olmazlar ve sizin dediğiniz vech üzere umûr-ı hâriciyye ile umûr-ı şer'iyyenin tefrîki bizim dînimizde imkân da olmayub bizim dâhilî ve hâricî kâffe-i umûrumuz merbût-ı şer'at garrâdır ve Fokşan mükâlemesinde Tatarın serbestiyyetleri kabûlü dediğiniz mâddenin vücûdu yokdur. Zîrâ şer'a muvâfık olmadığından bu mâdde Fokşan'da karâr bulmadı ve ba'dehu Bükreş mükâlemesinde dahi eğer çi Tatar

serbestiyyeti mâddesini tarafeyn murahhasları müzâkere eylediklerinde Rusya murahhasları bu serbestiyyetle Tatarın cümlesinin rızâsı vardır ve hattâ temessük dahi vermişlerdir diyerek bir kıt'a temessük sûreti ibrâz etmeleriyle Devlet-i 'Aliyye tarafından hakikatde Tatarın rızâları vardır zannıyla murahhasımız müzâkereye şürû' etmişler ise teklîf olunan derecelerde kabûlü bir dürlü hadd-ı imkânda olmadığı ecilden 'alâ hâlihi terk ve meclis-i mükâleme faysal bulub murahhasımız ric'at eyleyeceği esnâda bu Tatar mâddesi şu derecelerde mümkün olabilür diyerek baş tercümânınız Palini bir takrîr ve terceme getirüb ibrâz etmiş iken yine kabûl olunmayub meskût kalmış idi. Böyle olduğu takdîrde kelâmımıza tenâkus nereden 'âriz olur denildi.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Üçüncü mâdde[:] Devlet-i 'Aliyye üserâ-yı zabt etdirmeyüb ancak Rusya tercümânlarının muvâcehelerinde mesîhi olduklarını bir def'a ıkrâr eylediklerinde ba'zıları birkaç sene mukaddem dîn-i Muhammedîyi kabûl etmişler iken yine redd ve teslîmlerinde tereddüd etmemişdir.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Rusya Devleti üserânın istirdâdını Devlet-i 'Aliyye'nin muktezâ-yı 'adâleti üzere i'tirâf ve bu bâbda izhâr-ı memnûniyyet eder.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Dördüncü mâdde[:] Bu mu'âmeleye mugâyir Rusya'da hilâfi icrâ olunmağla küll-i yevmin Der'aliyyeye niçe müslimîn gelüb gözyaşı ile feryâd ve figân ve Rusya'da olan evlâd ve 'ıyâl ve akrabâlarını ketm ve ihfâ etmeleriyle bir vechile bulunması mümkün olmadığını ifâde ve tazallüm-i hâl eyledikleri meclis-i mezkûrda îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a verdiği cevâbdır.

Bilâ münâsebet ba'zı üserânın akrabâsından ihtirâ' olunmuş iftirâdır in'ikâd-ı musâlahadan sonra der'akab sığâr ve kibâr bulunması mümkün olan üserânın cümlesini âzâd etdikleri bî iştibâhdır.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Beşinci mâdde[:] Üserâ husûsu için Devlet-i 'Aliyye'nin ziyâde bî-huzûr olması kebîr elçisi Abdülkerim Efendi'nin cevâbından iktizâ eder. Efendi-i mûmâ ileyh Devlet-i 'Aliyye tarafından bu mâddeyi îrâd eyledikde tenassur eden üserâyı teslîmden imtinâ' eylediklerini Der'aliyye'ye tahrîr etmiş. Hâlbuki üserâ-yı mezkûre mecbûr olmuş iken derûnu dînlerinden 'udûl etmediklerini 'alenen beyân etmişler idi.

Mûmâ ileyhın su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Abdülkerim Efendi'nin işbu takrîri kezâlik bir delîle mübtenî olmayub elçi-i mûmâ ileyhe bu mâddenin tafsîlini hâvî verilen takrîrin mazmûnundan hilâfi istidlâl olunur ki Rusya'da cemî' mezâhibin icrâsına ruhsatnâmeyi mü'eyyed kâ'ide-i mu'tebere muktezâsınca bir kimesneye tebdîl-i mezheb için cebr olunmaz. Buna binâ'en mukaddemâ mecbûr olub ba'dehu vatanlarına 'avdet arzûsunda olduklarını beyân eden kimesneler fi'l-asl kâzib ve mürtekib ve menfa'at-i kalîle zımnında rızâlarıyla tebdîl-i âyîn etmiş bir alay derdmendler olmak üzere elçi paşaya

teslîm olunmuşlar idi. Hattâ üserâ-yı mezkûrundan ba'zıları elçi paşaya teslîm oldukdan sonra bir def'a dahi firâr etmiş iken yine ahz olunub kendüye tekrâr irsâl olunduklarını elçi paşa cenâbları inkâr edemez.

Mukeddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

Altıncı mâdde[:] Rusya Devleti bu bâbda îfâ-i şürût murâd etse Rusya başvekîli Konte Panin elçi paşaya tahrîr ettiği cevâbnâmede bu mâddeyi zikreder idi. Tavır-ı mezkûrdan bu şürûtun icrâsını dahî ba'zı mevâdd-ı sâ'ire misillü mühimm etmediklerini Devlet-i 'Aliyye istidlâl eder deyu ifâde olunmuş.

Mûmâ ileyhin su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Mâdde-i mezbûre icrâ olunmuş olmağla cevâbnâmesinde Konte Panin'in sükûtu âher bir sebebe haml olunmayub idâre-i umûrunda her devlete mahsûs merâsim-i lâyıkaya ri'âyetinden iktizâ eder. Rızâlarıyla mezheb-i Mesîhiyye'yi kabûl eden üserânın istirdâdı ber muktezâ-yı âyîn-i nasârâ memnû'dur ve lâkin Devlet-i 'Aliyye bu makûle ba'zı üserânın istirdâdıyla 'adâlet ve mürüvvet icrâsında mûcib-i gayret olmağın Rusya Devleti dahi bilâ tereddüd müsâ'adeyi fi'ilen icrâ etmiş iken nev'an rûsûm-ı zâhireye ri'âyeten tahrîren bu mâddeyi beyândan ictinâb etmişdir. Bu cümle ile ba'de-ezîn zâhire ihrâc olunan üserâyı bilâ taleb Der'aliyye'ye teslîm edeceği mukarrerdur ki memâlik-i 'Osmâniyye'de mu'tâd olduğu vech üzere Rusya memâlikinde üserâ-yı mezkûre 'abd-ı memlûk olmak üzere elden ele fûrûht olunmayub kemâl-i serbestiyet ile diledikleri mahalde ikâmet ederler. 'Iyâl ve evlâd ve akrabâları 'avdet etmiş kimesnelere Devlet-i 'Aliyye'nin tasdî' olduğuna Rusya Devleti i'timâd eder. Rusya'ya gelen bunca üserânın ba'zısı vefât etmek gerekdir ve ba'zısı Rusya'dan mürûr ve memâlik-i ba'îdeye varub külliyyen müteferrik ve perîşân olmuşlardır ve ba'zısı dahi kavîyyen âyîn-i Mesîhiyye'ye merbût olmağın Rusya'da ikâmeti tercîh ve Rusya'yı vatan-ı cedîde ittihâz edüb üserâ-yı 'Osmâniyye zümresinde dâhil olmağla bir dürlü râzı degîllerdir. Kezâlik 'iyâl ve evlâd ve akrabâlarından mehcûr olan katî vâfir kimesnelere tazallüm ve feryâdlarıyla Rusya Devleti'ni ta'cîz ederler ve lâkin Devlet-i 'Aliyye ricâlini tasdî'den mücânebet etmekle Âsitâne'ye şitâblarına ruhsat vermeyüb akrabâları bulundukça red ve teslîm olunmalarına müterakkîdir. Üserâ-yı mezkûreden katî vâfiri el-ân mechûlen kayd-ı esre mübtelâdır.

Bu mâddelerin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Üçüncü ve dördüncü ve beşinci ve altıncı mâddelerde serd olunan es'ile ve evcibe birbirine merbût olduğundan bu kulları esîr husûsunda cevâba ibtidâr edüb büyükelçimizin pâye-i serîr-i a'lâ-yı hüsrevâneye takdîm eylediği tahrîri derûnunda Rusya Devleti'nde mevcûd üserâ-yı İslâmiyye 'aynı ile Rusya üserâsı hakkında Devlet-i 'Aliyye'nin icrâ eylediği gibi tarafımızdan me'mûr âdemler hâzır oldukları hâlde birer birer su'âl ve istintâk ve rızâlarıyla tenassur etmeyen İslâm esîrleri nez' ve istirdâd olunmak lâzımdır kelâmı başvekîl Konte Panin'e ifâde oldukda bizim tâ'ifemiz içinde Muçuk ta'bîr olunur bir kavm vardır. Bir kerre tenassur edenleri tekrâr istintâk ve size vermek irâde etsek kemâl-i ta'assublarından verdirmeyüb belki bir nizâ' ve fitne ihdâs ederler deyu vechen mine'l-vücûh rızâ göstermediler makâlesi münderic ve mastûrdur. Bu sûrette üserâ kazîyyesinde Devlet-i 'Aliyye'nin eylediği ihtimâmın mislini Devlet-i Rusya îfâ etmemiş olduğu katî vâzıhdır. Hattâ mukaddemâ bu husûs maslahatgüzâr tarafına ifâde oldukda ol dahi mülzem olub memâlik-i mahrûsede olan

tecessüs misillü siz dahi mu'temed âdemlerinizi Rusya memâlikine göndererek taraf taraf tecessüs itsünler deyu sırkâtibi vesâtatıyla takrîr etmiş idi denildikde ol dahi cevâbında elçi paşa bu kelâmı niçe takrîrine derc edebildi ki ben Moskova'da hâzır iken yirmi yedi nefer ehl-i İslâm esîrlerini yanımda istintâk ve İslâmlarında sebât kademlerini iddi'â etmeleriyle aslından tenassur etmişler iken redlerinde tereddüd olunmadı demekle bu kulları dahi mukâbele edüb fi'l-vâkı' bu husûs böyle olsa bile yirmi neferin reddi iddi'âsıyla ifâ-yı şürûta teşebbüs olunmaz. Bizim el-yevm memâlikinizde olan üserâmız bî-hadd ve bî-nihâye olduğu ezherdir ve Devlet-i 'Aliyye'nin mâdde-i üserâda dikkati benim mübâşeret ve me'mûriyetimle icrâ olunmuş olmağla hattâ dört def'a defterdâr ve menâsıb-ı sâ'irede istihdâm ile sıdk-ı kavlime i'timâd-ı Devlet-i 'Aliyye derkâr olmuş iken benim huzûrumda birkaç esîrler ıkrâr-ı İslâm eyledikten sonra tercümânınız benim kavlime i'timâd etmeyüb yanımda gelüb ıkrâr etsünler deyu ısrâr etmekle tekrâr getürdülüb tercümânın yanında dahi istintâk olundular. Bu keyfiyeti tercümânlarınızdan hâzır olanlar inkâr edemezler denildikde elçi-i merkûm bu mâddede ihtimâm-ı Devlet-i 'Aliyye'yi ba'de'l-ıkrâr tarafeyn memâlikinde devletinin rızâsı ve 'ilmi olmayarak esîr kalmak muhtemeldir. Ba'de-ezîn dahi bu husûsda tarafeynin dostâne ihtimâmında kusûr etmeyeceği zâhirdir deyu cevâb vermiştir.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

Yedinci mâdde[:] Milel-i sâ'ireden başka İngiltere tüccârı tarafından dahi masdariyye resmî edâ olunub França tüccârının resm-i mezkûrda istisnâları Belgrad musâlahasında França Devleti'nin tavassutuna 'ivazan olub bu takdîrce Devlet-i 'Aliyye'nin ile'l-ân mâdde-i mezkûreyi zikretmemesi ancak sadece mürâ'ât ve müsâ'ade kabîlinden 'addolunması iktizâ eder deyu îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhin su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Rusya Devleti dahi masdariyye husûsunu vaktiyle tanzîmi mümkün olan cüzziyât makûlesinden 'addeder ve lâkin işbu imtiyâzın şürût-ı 'ahidnâmeye mugâyir idiğini ve masdariyye mâddesinin indifâ'ı için Devlet-i 'Aliyye'ye bir dürlü 'ivaz tahsîsi câ'iz olmadığını mutâla'a ve îrâd eylemesi husûsu bi'l-ıktizâ terk ve iğmâz olunmaz.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Yedinci mâddede îrâd olunan masdariyye husûsu için bu mâdde umûr-ı cüz'iyeden olmağla umûr-ı külliyemizden olan husûslar sûret buldukda bunun dahi nizâmı mümkün olur cevâbıyla Kırım serbestiyeti ve Tatar vesâ'ir husûsların tanzîmine ta'lîk mefhûmu telmîhen iş'âr olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

Sekizinci mâdde[:] İşbu umûr-ı mesâlih el-ân buldukları hâletde terk olunur ise şerî'at-ı Muhammediyye mehâzîr-i 'azîmeyi îrâs etmekle Devlet-i 'Aliyye'nin tâlib olduğu tanzîm ve tasfiye husûsu yalnız Tatar tâ'ifesine değil belki 'ulemâ-i kirâma ve cemî' nâsa âher vechile cevâb vermeğe vesîle-i suhûlet olur. Hülâsa dostâne tashîhi mümteni' olmak derecesine îsâl etdirmekden evvel devleteynin emn ve refâhiyyeti ve hüsn-i hâlleri zımında tavâ'if-i Tatarın iddi'âları hâssaten tanzîm ve fasl ve hasm olunmaları bâbında muvâfıkta sa'y ve ihtimâm 'alâ eyyi hâlin ehemmi mehâmmdan idiği tafsîlen ifâde olunmuş idi.

Mûmâ ileyhîn su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Hakikatde şerî'at-ı Muhammediyye'ye râci' teşvîş ve ihtilâlin aslı var ise yine 'illet ve sebebi Devlet-i 'Aliyye tarafından hudûs etmiştir ki şevketlü 'azamatlü Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân hazretlerine ancak hilâfet-i 'uzmâyı tahsîs etmekle Tatar tâ'ifesinin serbestiyyetleri husûsu Fokşan ve Bükreş mükâlemesinden evvel 'akd olunan meclis-i müşâverede 'ulemâ-i kirâm ve ricâl-ı devletin ittifâklarıyla 'alenen tecvîz ve kabûl ve tahammülü şer'a muvâfık olmak üzere ikrâr ve i'tirâf olunmuş iken tavâ'if-i Tatarın serbestiyyet-i hâriciyyeleriyle şerî'atı rabt eylemek bâbında Devlet-i 'Aliyye'ye ne zarûret mess etdi. Devlet-i 'Aliyye 'asâkirini Taman'da terk etmekle fi'l-asl bî-karâr olan tavâyif-i Tatarı ol esnâda kesb-i i'tiyâda mübâderet etdikleri reh-i râstdan inhirâf etdirmiş.

Tâ'yife-i Tatarın bi'z-zât intihâb eyledikleri hânın 'azli ve Devlet-i 'Aliyye'nin irsâl eylediği Devlet Giray Hân'ın nasbı 'alenen müşâhede olunduğu vech üzere erbâb-ı menâsıbdan ba'zı kimesnelerin kurdukları sanâyi' ve tedâbîr ve tahrîk ve teşvîş zımnında tertîb eyledikleri mukaddemâtın netîceleri idi. Kezâlik Devlet Giray'a teşrîfât irsâli ve vakt bu vakt Kırım cezîresine tesyîr olunan 'asâkir husûsu 'ilel-i mezkûreye mübtenîdir. Zikrolunan etvâr ve harekâtın cümlesinde Devlet-i 'Aliyye ile'l-ân şürût-ı 'ahidnâmeden begâyet mübâ'adet birle irâdeye mevkûf olmayub bilâ garaz tedkîk ve mu'tedilâne temyîz olunmağla bi't-tab' muhtâc olan umûr ve mesâlihın dostâne müzâkere ve tanzîmleri bâbında devleteyn beyninde ri'âyeti vâcib olan müsâvât hudûdunu tahattî etmiştir. Beynehümâda işbu tefâvüt derkâr iken müdde'âlarını irâd Devlet-i 'Aliyye'ye lâyük değildir. Kezâlik kabûl ve istimâ'ları ve bu rütbe mutâla'ası elzem bir mâni'-i nâ-revânın indifâ'ından evvel cânibeyn rızasına tevakkuf eden umûr ve husûsun tanzîmleri müzâkeresine mübâderet eylemesi Rusya Devleti'nin şânına bir vechile muvâfık değildir. Mahzûr-ı mezkûr def' olunduğu birle Devlet-i 'Aliyye tarafından irâd olunan mevâddın istimâ'ında Rusya Devleti'nin dahi muhâlefeti ber taraf olur.

Husûs-ı mezkûr ancak Devlet-i 'Aliyye'nin irâdesine tevakkuf eder ki Âsitâne'de kâ'in Tatarı i'âde ve Taman'da ve bi'l-cümle Kırım cezîresinde mevcûd olub yevmen fe yevmen iz'âflarına müdâvemeti meşhûd olan 'asâkirinin celb ve ircâ'ları ve şürût-ı 'ahidnâme muktezâsınca Tatar tâ'ifesi kavânîn ve kavâ'id-i kadîmelerine muvâfakat birle umûrlarını idâre ederek emn ü emân ve âsüdegî ve ârâm üzere olmalarını tavâ'if-i Tatar-ı mezkûreye muktezâsı üzere i'lân ve beyân etmekle Devlet-i 'Aliyye şürût-ı mezkûreyi etrâfıyla 'alenen icrâ ve kemâl-i safvetle ifâ-yı levâzım-ı 'ahd ü peymân eylediği hâlde Rusya Devleti dahi Tatar tâ'ifesinin müstakbelde mutâla'ası muktezî olan hâl ve keyfiyyetlerine dâ'ir ziyâdece takrîb olunarak ahvâllerinin tahsîs ve ta'yîni ve dostâne îzâh ve tebyîn olunmaları bâbında Devlet-i 'Aliyye ile müzâkereden imtinâ' etmeyeceği mukarrerdir ki emn ü emân ve hüsn-i mu'âşereti müstelzim olan sulh u salâhın vikâyesi bâbında Rusya Devleti'nin makâsıd-ı hayriyye-i hâlisânesi cemî' mülâhatât-ı sâ'ire ve serî'ü'z-zevâl olan menâfi'-i mütenevvi'anın cümlesine takdîm olunmağla Devlet-i 'Aliyye misillü Rusya Devleti'nin dahi umûr ve mesâlih-i mülkiyyesine muvâfakati mümkün olduğu mertebe mevâdd-ı mezkûrede dahi Rusya Devleti'ne ta'alluk eylediği derecelerde Devlet-i 'Aliyye'yi tatmîn eylemesi husûsuna hâhiş ve arzûsu derkârdır. Kaldı ki Devlet-i 'Aliyye'yi ve tedâbîr-i mülkiyyesini bu rütbe işgâl eden tavâyif-i Tatarın refâh-ı hâlleri mülâhazası dahi işbu mevâddın nihâyetkâra resîde olunmalarına cevâz ve ruhsat verilmeksizin Rusya Devleti tarafından dostâne keşf ve beyân olunan sûretin Der'aliyye ricâlinin re'y-i

rezînleri inzimâmıyla menâfi'ini icrâ ve teshîle tevakkuf eder ki 'inâyet-i Rabb-i Kadîrden ile'l-ebed teb'îdi müsted'â olan inkîtâ'-ı salâh vukû'unda cemî' münâza'ât ve mu'ârazâtın menşe'i olmak üzere tavâyif-i Tatarın ibtidâ-yı emrde fedâ olunmaları muhtemeldir. Hâlbuki el-ân ber muktezâ-yı insâf ve i'tidâl ifâ-yı peymânda lâzım gelen safvetin ve şürût-ı 'ahidnâmenin icrâsıyla gerek tavâyif-i mezkûreyi ve gerek şerî'atlerini her gûne dahl ve ta'arruz hâletlerinden vikâye ve sıyânet mümkündür. Hülâsa mukaddemât-ı mezkûreden sonra bir taraftan Rusya Devleti'nin makâsıd-ı hâlisânesi ve bir taraftan vesâ'il-i dostânenin mü'essir olmadıkları mahalde etvâr ve harekâtında müddet-i vâfireden berü Devlet-i 'Aliyye'nin ma'lûmu olduğu vech üzere Rusya Devleti'nin me'lûf olduğu metânet ve sebâtı Devlet-i 'Aliyye vezn ederek ba'de-ezîn lâzım gelen harekâtı bâbında cezm ve karâr eylemesi iktizâ eder.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Fokşan ve Bükreş mükâlemelerinden mukaddem Tatar serbestiyetinin kabûlünü 'ulemâ tecvîz etmiş olsalar ba'dehu Fokşan ve Bükreş'de bu mâddeler mükâleme ve kabûl olunmamak lâzım gelmez idi cevâbı ve bâlâda geçen evvibenin tafsîlen tekrârıyla mukâbele olunmuşdur ve Devlet-i 'Aliyye'nin Taman'da olan bir zâbit ve otuz kırk neferinden gayrı 'asâkir nâmına Kırım cezâresine ba'de'l-sulh bir kimesne geçmediğini 'âlem bilür ve sizin Kılburun ve Yenikal'a ve Tagyan ve Kerş'de âdemleriniz mevcûd olmağla bu mâdde anların dahi ma'lûmlarıdır. Eğer Devlet-i 'Aliyye'nin Kırım'a 'asker geçirdiği iddi'âsını ol havâlîde bulunan âdemleriniz size sahîh olarak sevk ve ihbâr eylemişler ise bir dürlü aslı olmamağla zâhir budur ki murâdları devleteyn beynine ilkâ-yı burûdet etmektir. Size bizden kulaç kulaç izn. Gereği gibi tecessüs ve istihbâr edin. Devletin in'ikâd-ı sulhden sonra Kırım'a 'asâkir imrârıyla hilâf-ı musâlahadır denilecek vaz'ı ihtiyâr eylediği var ise biz hicâb çekeriz. Lâyık olan efvâh kelâmıyla böyle hâlâtı lisâna getürmemektir ve yukarıda tafsîl olunduğu üzere Devlet-i 'Aliyye'nin hânların 'azl ve nasbında ve zikrettiğimiz umûrda bir fâ'idesi yokdur ki bu tazaddi'î ihtiyâr eyleye ma' hazâ ki bu mâddede Devlet-i 'Aliyye şürût-ı sulhü vikâye zımında bi'l-cümle îrâd eylediğiniz hâlâtın hilâfını icrâ ile iskât-ı kavm-ı Tatarıda ne mertebelerde bezl-i makdûr eylediğini bâlâda zikr olunduğu üzere berâhîn-i kaviyye ile isbât etmişidik. Hâsıl-ı kelâm Devlet-i 'Aliyye kerrâtle ifâde eylediği mahzûr-ı şer'înin indifâ'ı ile Tatarı iskât edebilecek bir çâre bulsa kat'â sizin tarafınızdan tezkîre hâcet koymayub bu kıl ü kâli ber taraf eder idi. Ammâ vüs'unda olmadığı takdîrde ne yabsun deyu cevâbımızdan sonra elçi-i mûmâ ileyh ya Taman'un tahliye ve teslîmi vüs'unda değil mi idi. Niçün icrâ etmedi demekle gerçi bu mâddede şer'a dokunur şey yok. Ammâ Taman tahliye olunmak lâzım gelse Tatar tâ'ifesi külliyyen me'yûs olub mülâhaza olunan ihtilâl 'âcilen zuhûr etmek mukarrerdir cevâbı yukarıda dahi îrâd olunduğu üzere tekrâr îrâd olundukda elçi-i mûmâ ileyh usûl ile Devlet-i 'Aliyye'nin netîce-i merâmı ne olduğunu ikrâr etdirmek mülâhazasıyla mahzûr-ı şer'înin indifâ'ı ne vechile olabilür ve murâdınız nedir dedikde her ne vechile def' mahzûr-ı şer'le iskât-ı kavm-ı Tatar mümkün olur ise Devlet-i 'Aliyye bezl-i himmet edebilür. Ancak iş Tatarı ilzâm edebilmektedir ve Devlet-i 'Aliyye Rusya Devleti'nin ibrâz eylediği safvet ve dostluğa binâ'en mecbûren îrâd eylediği husûsları yine dostâne ve muhlisâne îrâd eder. Yohsa beynehümâda müsâvâtı tecâvüz ma'nâsı lâzım gelmez. Devlet mazarrât-ı mülkiyyeden ma'dûd olan hasârâta bakmayub safvet-i devleteyn için çok şey mütehammel oldu. Bu mâddede dahi mazhar olduğu mecbûriyyete bir 'ilâc bulmak lâzım gelse Rusya Devleti'ne bu teklîfleri etmeyüb iktizâ eden tedbîri temhîd eder idi vüs'unda olmayan işde elinden ne gelür

ve sizin dediğiniz gibi mahzûru olan şeyler dahi icrâ olunub mecbûriyyet tahtında melhûz olan mehâzîr ve ihtilâ tamâmca vukû'a geldikten sonra dostâne istimâ' ve nizâm verilecek ne makûle mâdde kalur ve kezâlik Tatarın ihâfeleri zımnında takdîm eylediğiniz tedbîr ki ma'âz-Allâhu te'âlâ devleteyn beyninde tenâfür vukû' bulduğu sûrette evvel emirde kavm-i Tatar fedâ olunurlar kelâmından 'îbâretdir. Tâ'ife-i merkûme ise bu ma'nâyı sizden evvel mülâhaza eylediklerinden bu haletle kalur isek şimdiden terk-i diyâr ederiz dedikleri bu maslahata mübtenîdir. Bu fikranın hâtimesinde güyâ kendü devletinin makâsıd-ı dostânesi mü'essir olmadığı sûrette me'lûf olduğu sebât ve metâneti Devlet-i 'Aliyye mülâhaza ile harekât ve sekenâtını ana göre mevâz ne lâzım gelür zemîninde ru'ûnetlüce sözleri serd ve beyân ya'ni musâfât ber taraf olur me'alini i'lân eyledikte bu kulları mukâbele birle umûr-ı kâ'inât kabza-i meş'et-i rabbâniyyede olmağla îrâd eylediğin keyfiyyetler takdîre vâbeste ahvâldendir. Devletler birbiriyle her ne kadar mu'âdât ve muhâsemât dahi etseler yine encâmı musâfâta mütebeddil olur. Aralıkda bâ'is olanlar melûm ve makhûr ola geldikleri mücerrebâtandır ve bizim garazımız bu işler bir sûret-i hayriyyeye girüb biz dahi devletimiz 'inde ilâ inkırâzî'l-edvâr hayr ile yâd olunmaktır yollu mukaddemât ile bi'l-husûs kırk dokuz târihinde Leh'de Nemirova mükâlemesinde Nemçe elçisi bulunan Talman Devlet-i 'Aliyye ile Devlet-i Rusya beynini tasfiye sûretinde tavassut ve nifâkâne mu'âmele ile mu'âdâta bâdî ve etdiği hareket ve ba'dehu 'inâyet-ı hüddâdan müşâhede olunan fütûhât-ı celîleden elçi-i mersûmun çekdiği hacâlet ve devleti tarafından gördüğü melûmiyyet ve makhûriyyet ve el-yevm devletlerde bu bednâmliğa yâd olunduğu nümâyân bir kazıyyedir deyu zikr ve îrâd olunmuşdur.

Mukeddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Dokuzuncu mâdde[:] Devlet-i 'Aliyye'den Rusya Devleti'nin teşekkîye istihkâkı olmayub Rusya Devleti'nin ifâ-yı şürût etmediğine binâ'en Devlet-i 'Aliyye'nin şikâyete salâhiyyeti ezyed olduğu ve bâ husûs memleket-i Boğdan'ın istirdâdı mâdde-i 'ahidnâmenin mefhûmu ve muktezâ-yı 'adl üzere icrâ olunmayub hakikatde maslahat-ı mezkûre her ne gûne meclisde rü'yet olunur ise mâdde-i mezbûre zımnında Devlet-i 'Aliyye'nin ber mu'âvaza iddi'âsına salâhiyyeti câ'iz görüleceği ve min ba'd da'vâ-yı mezkûrdan keff-i yed etmeyeceği ve husûs-ı mezkûr Rusya Devleti tarafına birkaç def'a îrâd ve tahrîr olunmuş iken bir dürlü cevâbı zuhûr etmediği ve 'âkîbetü'l-emr Nemçe Devleti ile maslahat-ı mezkûrenin tanzîmi bâbında Devlet-i 'Aliyye Rusya Devleti tarafından bir dürlü i'ânet sûretini fehm etmemekle Nemçe Devleti'nin zabt eylediği arâzî-i mezkûreyi ferâgata mecbûr olduğu zikr ve beyân olunmuş idi.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Nemçe Devleti tarafından zabt olunub ba'dehu devleteyn beyninde sebkât eden muhâbere ve mübâhese 'akîbinde hüsn-i rızâsıyla Devlet-i 'Aliyye'nin Nemçe Devleti'ne ferâgat etdiği arâzî-i Boğdan mâddesine dâ'ir Devlet- 'Aliyye ricâlinin vakt be vakt esnâ-yı sohbetde ter geçerek îmâ eyledikleri Devlet-i 'Aliyye'nin işbu şikâyetine muktezâsı üzere cevâb verilmesi husûsunu el-ân Rusya Devleti terk etmiş idi ve lâkin bu esnâda re'îs-i sâbık efendinin ta'bîrâtı muktezâsından fehm olunur ki Devlet-i 'Aliyye'nin hak ve 'adle mugâyir olan iddi'âlarını tervîc zımnında 'adîmü'l-ihimâl olan işbu hayâl-i 'âtlaya ibtinâ ile Rusya Devleti şürût-ı 'ahidnâme icrâsında bi'z-zât kusûr etdiğini mübeyyin bir delîl-i kavî mesâbesinde ricâl-i Devlet-i 'Aliyye bu mâddeyi vesîle ittihâz etmişlerdir. Bu takdîrce Rusya Devleti ba'de-ezîn tekerrüre hâcet kalmayarak bu gûne cevâb-ı kat'î vermesi muktezâ-yı şânından olmağla bu

iddi'âyı bir dürlü kabûl etmediğini Der'aliyye'ye kat'an ve cezmen i'lân edüb istimâ' ve kabûlü bir dürlü vâcibe-i zimmeti olmamasına sebep budur ki mâdde-i mezkûre kat'an kendüye dâ'ir bir hareketden neş'et etmeyüb bilâ vâsıta müstakillen Nemçe Devleti'ne râci' olmağın Devlet-i 'Aliyye bi't-tav' Nemçe Devleti'yle 'akd-ı mu'âhede edüb Nemçe Devleti'nin zabt eylediği arâzî-i mezkûrenin bir mikdârını kavâ'id-i mu'tebere üzere ferâgat etmekle ibkâ ve mukâbelesinde bir mübâdele-i dostâne ile bir mikdâr diğer arâzîyi ahz etmiştir. Maslahat-ı mezkûreyi kat'an kendüye râci' farz etmekle Rusya Devleti'nin müdâhaleye bir dürlü istihkâkı yoğ idi. 'Ale'l-husûs ki Devlet-i 'Aliyye sâ'ir devletler ile etdiği misillü bu mâddede Rusya Devleti'yle istişâreyi dahi münâsib görmemiş. Rusya 'asâkirinin müstevlî olduğu mahalleri tahliye ve va'de-i mu'ayyenede yeden be yed Devlet-i 'Aliyye 'asâkirine teslîm etmekle îfâ-yı şürût etdiğini bî-garez olan cemî' enâm ikrâr ve i'tirâf edüb hakkını inkâr edemez. Kaldı ki cemî' düvelin 'asâkiri velev ordusu hasr ve kadar-ı kesîrî'l-cüyûş olsa dahi müstevlî oldukları arâzînin cümlesini ihâta edemeyüb ancak memâlikin kilîdleri mesâbesinde olan kılâ' ve husûnun tasarrufuna kanâ'at etmekle arâzî-i sâ'ire gerek vakt-i istilâda hîn-i istirdâdlarında kılâ'ın tevâbi'inden 'addolunur. Nemçe 'asâkirinin Boğdan memleketinden istishâb eyledikleri arâzî bir dürlü Rusya 'asâkirinden muhâfaza olunmamağla zabt ve tasarrufları Rusya Devleti'nin rızâsına mübtenî değildir ve bu bâbda Rusya Devleti Nemçe Devleti'ni istişâd eder. Muktezâ-yı şürût-ı musâlaha dost olan düvel-i sâ'irenin istilâsından Devlet-i 'Aliyye'nin memâlikini vikâye ve himâyete Rusya Devleti zamîn değildir. 'Ale'l-husus ki Devlet-i 'Aliyye memâlikin muhâfazasına kâdir olmağla âherin himâyesine muhtâc değildir. Kezâlik Rusya Devleti'ne bu makûle bir hâletin vukû'unda memâlikinin himâyesi için mu'âmele-i bi'l-misle ihtiyâcı olmaz. Esnâ-yı muhârebede Nemçe Devleti'yle Devlet-i 'Aliyye'nin râbıta-i mu'âhede-i ekîdesi Rusya Devleti'nin ma'lûmu olmağın Nemçe 'asâkirinin memleketlerine karîb olan arâzî-i Boğdan'a duhûllerini Nemçe Devleti'nin Devlet-i 'Aliyye'ye ta'ahhüd ve tahmîl-i fi'ile getürdüğü hıdemâtın mukâbelesinde mu'âhedelerinin mücib olduğu esmâr ve netâyicinden 'addeylemekte Rusya Devleti'nin mülâhazası ihtimâli câ'iz bir ma'nâ idi.

Kaldı ki bu def'a kemâl-i safvetle izâh ve tebyîn-i maslahat zımnında Rusya Devleti'nin işbu mu'âmele-i dostânesinden sonra Devlet-i 'Aliyye bundan böyle Rusya Devleti'ni bi-gayr-i hakkın takbîh ve takrî'den fâriğ olmaz ise Rusya Devleti te'mîn zımnında Devlet-i 'Aliyye'nin îbrâz eylediği safvet ve hulûsunda şek ve şübhe etmekle mazarratı mücib Devlet-i 'Aliyye'nin hafî bir murâdına ihtimâl vermesi câ'izdir. Bu güne 'adem-i emniyyetden burûdet ve nifâkın ve mesâlih-i devleteyne vechen mine'l-vücûh muvâfık olmayan münâza'âtın serî'an tevellüd eylemeleri muhtemeldir.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Kavâ'id-i düvel üzere bir devlet hasbe'l-kader devlet-i uhrânın arâzîsinden bir kıt'aya müstevlî ve ba'de's-sulh yine reddi şürûta idhâl olundukda hey'et-i mecmû'asıyla bilâ kusûr teslîm eylemek lâzım olduğunu kimesne inkâr edemez. Rusya Devleti dahi Boğdan memleketini aldığı gibice Devlet-i 'Aliyye'ye teslîm eylemesi muktezâ-yı 'uhûddan iken 'akîb-i sulhde Nemçelünün zabt eyledikleri yerlerin ahvâli keyfiyyâtını müş'ir Boğdan boyarlarının tertîb eyledikleri mahzarlarını Rusya feldmaresâli Silistre muhâfızı tarafına irsâl ve Nemçelünün Boğdan'a duhûlü bârgîr mübâya'ası bahânesiyle olduğunu iş'âr ve Silistre muhâfızı dahi mahzarı ve maresâlin kâğıdını Âsitâne-i sa'âdete tisyâr etmekle Rusya maslahatgüzârına

mâdde beyân olundukda Nemçelünün duhûlünü rızâ-yı Devlet-i ‘Aliyye ile sebkât eden ittifâk şürûtuna mübtenîdir zann eyledik cevâbını îrâd ve bu husûsda Devlet-i ‘Aliyye’nin bir dürlü haber ve agâhı olmadığı ve Rusya Devleti’nden bu maddede himmet olunmadığı sûrette ba‘de-ezîn Rusya Devleti îfâ-yı şürût etmedi deyu Devlet-i ‘Aliyye’nin mu‘âvaza iddi‘âsına salâhiyeti olacağı sırkatibi vesâtatıyla maslahatgüzâra ifâde ve isti‘lâm-ı hâl sûretinde feldmareşâle sadr-ı sâbık İzzet Paşa hazretleri tarafından bir kıt‘a mektûb tahrîr ve peyderpey maslahatgüzârdan istifsâr olarak sekiz ay vakt mürûr edüb kat‘â cevâb zuhûr etmediğinden zarûrî Nemçelü ile ‘akd-ı mevâda kıyâm olunmuş idi. Hâl böylece olmuş iken bu husûsda Devlet-i ‘Aliyye âher devletle istişâre eylediği gibi bizimle niçün istişâre eylemedi demek niçe olabilür mülâhaza ediniz ve tercümânınız dahi bu maddede böylece bilür denildikde hâzır-ı bi‘l-meclis olan tercümânı dahi inkâr edemedi ve Devlet-i ‘Aliyye verdikleri Boğdan arâzisini Nemçelü ile bir mikdâr arâzî zımnında mu‘âvaza etmiş idi dediğiniz ne makûle arâzîdir deyu elçiden su‘âl olundukda ma‘lûmum olan maddede değildir. Ancak devletimden böylece yazılmış olmağla îrâd eyledim deyu cevâb verdi ve arâzî kal‘aya tâbi‘ olmağla biz Hotin ve Bender’i teslîm ettiğimize binâ‘en îfâ-i şürût etmiş oluruz kelâmını îrâdında eğer hâl böyle olsa her bir sulhün ‘akîbinde tahdîd-i hudûd ve temyîz-i sınır için muhaddidler ta‘yîni iktizâ etmez idi ve ol vakitte sizin ‘askeriniz Boğdan’da olmayub bizim ‘askerimiz duhûl ve Nemçelü andan sonra Boğdan’a vülûc etmiş olsalar îrâd eylediğiniz ‘övr vârid olur idi. Zîrâ Nemçelü ancak Devlet-i ‘Aliyye’nin zâbiti ve ‘askeri olan ba‘zı mahalli dahi iddi‘â etmişler iken ol mahalle duhûlleri naks-ı ‘ahdi iktizâ edeceğine binâ‘en derûnuna girmeyüb ve iddi‘âsında dahi fâriğ olmuşlardır ve bu husûsda elçi-i mersûm tenvîr-i sened ma‘razında ben müdde‘âma Nemçe Devleti’ni dahi işhâd ederim ve şöyle zanneyledim ki bu husûs için Nemçe maslahatgüzârı tarafından Devlet-i ‘Aliyye’ye birkaç gün zarfında bir takrîr dahi ‘arz olunmuş ola dedikde hikmete mebnî izhâr-ı tecâhül olunmuşdur ve yine elçi-i mersûmun Devlet-i ‘Aliyye’nin arâzisini himâyetine Rusya Devleti zamîn değildir ve devletin dahi ana ihtiyâcı yokdur dediği makûleye cevâb verilüb bizim Boğdan arâzisinde olan iddi‘âmız tamâmen teslîm-i mülk şürûtuna mebnîdir ve illâ Devlet-i ‘Aliyye’nin arâzisi himâyetinde âhere ihtiyâcı olmadığını herkes bilür ve Nemçelü tasarrufuna terk olunan arâzî-i Boğdan anlar ile ittifâk mukâbelesinde olmayub mücerred taleb-i dostâneleriyle terk olduğu anlardan alınan takrîr kâğıdı mübeyyin olmağla kâğıd-ı mezbûr mukaddemâ maslahatgüzârın sırkatibine irâ‘et olunmuş idi deyu hâzır olan tercümânı işhâd olunmuşdur ve Devlet-i ‘Aliyye arâzî-i mezkûrenin tamâmen ‘adem-i teslîminde zuhûr eden hâleti beyân eylemesi Rusya Devleti’ni takbîh veyâhûd takrî‘-i ma‘razında olmayub belki Devlet-i ‘Aliyye’nin ba‘zı husûslara mecbûr olduğu misillü bu maddede muktezâ-yı ta‘ahhüdü üzere îfâda vakt ü hâle göre mecbûr olmak mülâhazası derkâr olduğundan îrâdî mücerred-i dostânedir denilüb bu iddi‘âdan ferâgımı ikrâr maslahat-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye nâ-muvâfık olduğundan bunun zımnında îrâd eylediği ru‘ûnet-âmîz kelâmından iğmâz ile tecâhül olunub re‘y-i ‘âlîye ihâle ile kat‘-ı kelâm olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhî elçiye îrâd eylediği su‘âl.

Onuncu maddede:] Re‘âyânın külliyyen ‘afvını hâvî olan şürût-ı ‘ahidnâme Mora cezîresinden mâ‘adâ her tarafa i‘lân ve işâ‘at olduğuna ve Mora cezîresinin ba‘zı umûruna nizâm verildikten sonra cezîre-i mezkûrede dahi icrâ olunacağı.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhî elçiye îrâd eylediği su‘âl.

On birinci mâdde[:] Kenâyis-i Mesîhiyye için Devlet-i ‘Aliyye’nin ber muktezâ-yı vakt ü hâl henüz ifâ-yı şürût edemeyeceği ve mukaddemâ ta‘mîrlerine re‘âyâ tarafından şürû‘ olunmağla kibâr-ı devletin begâyet lisâna geldikleri îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhın su‘âline elçinin bu def‘a meclisde verdiği cevâbı.

A‘zâr-ı mezbûrenin kabûlü câ‘iz değildir ki şürût-ı ‘ahidnâmede tasrîhen zıkr ve beyân olunan mevâdd-ı mezkûrenin ‘adem-i icrâsı ‘ahidnâmenin rûsûhuna mûris-i halel olduğundan kat‘-ı nazar Devlet-i ‘Aliyye ile Rusya Devleti beyninde ri‘âyeti lâzım gelen müsâvât-ı hâriciyyeye bâ‘is-i münâfât olmağın ‘alâ eyyi hâlin tashîhi muktezâdır ki Devlet-i ‘Aliyye’ye mûris-i ıztırâb olan mevâddın dostâne tedkîk ve temyîz ve tanzîm ve tevfiklerine mübâderet eylemek hâletine bu vechile ircâ‘ oluna.

Bu mâddenin bu def‘a meclisde olan mükâlemesidir:

Onuncu ve on birinci mâddelerde îrâd eylediği Mora re‘âyâsına ve kenîsâ ta‘mîrine dâ‘ir kelâmına bâlâda ikinci mâddenin müzâkeresi mahallinde verilen ecvibe tekrâr ve edille-i mukteziyye ile men‘a ibtidâr olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su‘âl.

On ikinci mâdde[:] Tatar umûruna dâ‘ir olan ‘uhûd ve şürûtunu Devlet-i ‘Aliyye inkâr etmeyüb lâkin Tatarın iddi‘âları ahkâm-ı şerî‘ata mübtenî olmağla îrâd eyledikleri mevâddı istimâ‘ ve hâh ve nâ hâh mesâlih-i mezkûreyi iltizâm etmemesi Devlet-i ‘Aliyye için emri muhâl kabîlinden olub serbestiyyetin ref‘i ve Yenikal‘a ve Kerş ve Kılburun’un istirdâdı ve hâlet-i kadîmelerine i‘âdeleri bâbında tavâyif-i mezkûrenin iddi‘âları ‘adle mugâyir tekâlif-i gayr-ı vârideden idiğini Devlet-i ‘Aliyye inkâr etmeyüb mevâdd-ı mezkûrede Rusya Devleti’nin hukûk-ı sarîhasından keff-i yed eylesine Devlet-i ‘Aliyye’nin ısrâr eylemediği ancak tavâyif-i Tatarın îrâd eyledikleri mevâddın dostâne tedkîk ve temyîz ve fasl ve hasm olunmaları bâbında bir vesîle-i suhûlet arzûsunda iki hattâ hâssaten bu mâddelere me‘mûr murahhaslar vesâtatıyla temşiyetlerine rızâsı münzam olub ol vechile devlet yine Tatarın îrâd eyledikleri mevâd ve mutâlebâtı tezkâr ve taleb ve iddi‘âya ibtidâr edüb ba‘dehu ba‘zısından keff-i yed ederek levâzım-ı dîniyyenin ifâsıyla mahâzîr-i şer‘iyyenin ref‘ve imhâ olunduklarını Tatar tâ‘ifesine inhâ ve zâhib olduğunuz vechile her cânibden mesdûd değılsiz ba‘de‘l-yevm kemâl-i emniyyet-bâl ile müsterîh olmanız iktizâ eder demekle gerek Tatar tâ‘ifesinin ihtilâlleri ve gerek ‘ulemâ-yı kirâmın feryâdları mündefi‘ oldukda Devlet-i ‘Aliyye ikide birde ta‘cîz olunmaktan rehâ bulub umûr-ı sâ‘irenin fasl ve tanzîminde kesb-i suhûlet edeceği tafsilen ifâde olunmuş idi.

Mûmâ ileyhın su‘âline bu def‘a elçinin meclisde verdiği cevâbı.

Mevâdd-ı merkûmenin dostâne müzâkeresine ibtidâr olunmak zımnında vesâ‘il-i sahîheyi tertîb husûsu yine tarafımızdan matlûb olan şart ‘ahidnâmenin levâzımını bir ân akdem ifâ etmekle Devlet-i ‘Aliyye’nin irâdesine vâbestedir. Devlet-i ‘Aliyye ‘uhûd-ı musâlahaya mâni‘ olan seng-i nifâkı hılâl-i tarîkden ref‘ eyledikde der‘akab Rusya Devleti temşiyet-ı umûr için müzâkere ve muhâbereye ibtidâr eylemekden mübâ‘det etmeyeceği mukarrerdir.

Serbestiyyetin ref‘i Kerş ve Yenikal‘a ve Kılburun’un istirdâdı dâ‘iyyesi ‘adl ve hakka mugâyir bir iddi‘â idiğini Devlet-i ‘Aliyye i‘tirâf eder. Kaldı ki işbu ikrârı tavr ve hareketinde

lâzım gelen safvet ve hulûsa muvâfık olduğunu fi'ilen dahi Rusya Devleti'ne isbât eylemesi Devlet-i 'Aliyye'nin irâdesine tevakkuf eder ve bu takrîb ile Devlet-i 'Aliyye'nin ehemmi mehâmından olan mâddenin mahzûrâtını def' eylemesi vüs'undadır. Eğer maksad-ı mezkûra isâl eden tarîki küşâd eder ise.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

On ikinci mâddede Devlet-i 'Aliyye ref'-i serbestiyyet-i Tatar ve Kerş ve Yenikal'a ve Kılburun'un istirdâdı iddi'âsında mihakk olmadığını mukaddemâ i'tirâf eylemiştir. Mukaddimesini ele alub tatvîl-i bahs ve devr ve dîrâz ile bu keyfîyeti ikrâr ettirmek kaydına düşüldüğüde bu kulları cevâb verüb Devlet-i 'Aliyye'nin irâdesi şimdiye dek söylediği kelâm bir mesâlih-i mülkiyye ve mâliyye mülâhazasına mübtenî olmayub hemân tâ'ife-i Tatarın irzâ ve iskâtlarına zerî'a ve te'mîn-i kulûblarına vesîle olacak bir sûret-i hasene tedârîki zımnındadır. Tatar tâifesi te'mîn ve irzâ olunacak vechile nizâm bulması melhûz olan husûs ne derecede olabileceği henüz Devlet-i 'Aliyye'nin mechûlüdür ve 'alâ kadri'l-imbân ilzâmlarına sa'ya dahi kusûr yokdur denilüb elçi dahi Âsitâne'de olan sultânlar ve mîrzâlar Kırım'a i'âde olunsalar Tatar tâifesi ne işlemeğe kâdir olabilirler dedükde çâkerleri mukâbele edüb bâlâda beyân olunduğu vechile mezbûrların yedlerinde vesîle-i şer'iyye olmasa vâkı'â bir şey edemezlerdi ve lâkin umûr-ı dîniyyede hilâfı ihtiyâr Devlet-i 'Aliyye'nin 'uhdesinde olmamağla sultânları böyle cevâblar ile i'âde mümkün değildir. Zemenîleri ibrâz ve îrâd ve her bir mâddede kat'î cevâb verilmeyerek ve iktizâ eden ecvibenin i'tâsî ârâ-yı sâ'ibe-i evliyâ-yı ni'amîye ta'lik olunarak ihlâs ve muvâlât sûretinde meclise hitâm verilmiştir.

Bâlâda mastûr olan es'ile ve ecvibe tamâmından sonra elçi-i mûmâ ileyh bu husûslar için bir cevâb-ı kat'î iltimâsını beyân eylediğinden gayrı ancak kendü tarafından olarak iki mâdde dahi îrâd etmiştir. Mâddeteynden biri İngiliz tüccârından Abot nâm tâcirin ocak bâzergânında alacağı olan meblağ sâbıkâ Rusya elçisi Obreşkof'un mâli olmak üzere tahsîli mukaddemâ birkaç def'a iltimâs olunduğuna binâ'en bu mâddeye himmet olunmasını ve biri dahi Eflak ve Boğdan'a dâ'ir dostâne îrâd eyledikleri mevâd Devlet-i 'Aliyye tarafından dostâne istimâ' olunması tecvîz olunmak husûsu şürût-ı 'ahidnâme muktezâsından olub bu def'a cizye husûsu için verilen nizâm muktezâ-yı mürüvvet-i 'ilmiyye muvâfık olduğunda iştibâh olunmaz. Ancak devletimin dahi ma'lûmu olmak lâzıme-i dostîdir deyu sûret-i nizâm kendüye irâ'et olunması iltimâsından 'ibâret olmağla dostluğa ri'âyet herhâlde makâsîd-ı hayriyye-i Devlet-i 'Aliyye'den olduğuna binâ'en bu mâddeler dahi efendilerimize ifâde olunur cevâbı verilmiştir.

BELGENİN TIPKIBASIMI

Y.EE.00091

بر وجهی که در کتب معتدله بارشاه آل عثمان حضرت سلطان ذات سعادت سرائین
 خدایت عظامی روسیه و ولایت اعراضی بنگال اموزشیه و بصورت موافقت دیگر
 خصوصی تا تاریخ مذکور منتهی اراده مطهره لایحه ترک اید بر تقدیر چه شیخ
 عهدنامه به وجهی که بعد از وفات شریعت معصومه مستغنی اولاد صورت پذیر
 و ترفیع مصلحت مقتضای ستمه عظامی اهل تاتار چین لایحه اولاد صورت پذیر
 بعد ازین طوائف تا تاریخ قرائین و بعد ازین موافقت اولاد امور خارجیه درین
 تدبیر مدینه بکامل عمل اولاد هر دو صورتش و استدلاله حیاتی انور
 فغان و بگریز مصلحتی دولت همیشه و با ما چندین و صایا در مصلحت کامله اهل
 نامور و لشکرین طوائف تا تاریخ امور منگولیه و خارجیه نیز سرسبستی و عدم
 نقلتیه یا بانک ما دون اولادین اعتباری طوائف مذکور در این جهت موافقت
 شود و معتدله بارشاه آل عثمان حضرت سلطان تحت اطاقتیه و صلاحیه منتهی در
 بوسون تا تاریخ سرسبست مطهره لایحه قرآن فواید معصومه ساقی بگریز
 دولت همیشه بدینا حق ابرار به مزعلی تقصیر که طوائف تا تاریخ اراده همیشه
 مشاقتیه کما روسیه دولت عهدنامه اولاد لایحه تا تاریخ اراده در این
 معقول قاصد

معامله دن ایله مراد طرفین استیلا و بنا؛ علیه دولت همیشه بخصوصی و اهل
 بود و درین بوبله دستگیره منافی اسباب فاسد نلت ظهوریه کماله اولاد
 یا اثر مؤثر فاسد ایچون اصلاحی تذکره اذها ایلی ایچی دولت دمی الفیج
 اولاد همیشه بنا؛ دولت همیشه نلت بوقوله مجبور و چندین نشانی اینک اناده دستگیری
 ابضای شرایط کامله ده تا شیر عمل و ایراد لایحه کما لایحه اولاد و کماله بعضی
 روسیه در بعضی ایضای شرایط کامله ایچون اولاد اقتضا اید از جمله
 بطرفدن اولادین مشاقتیه سزاوارده سی کند و با بلزین کالیله اولاد و کماله بعضی
 ایضا استیلا و بولجینک ایرادیه قابل و بولید جولای زنده نه بخصوص مصلحت
 ماده ایضای کلیدی عملدن علی التفصیل بیان اولادین و بولید کلی
 تا غیر اولادین دیو ایراد کلام ایچون کله دن سلبیه مامور معتمد وقت معیندن
 قرق ایچی کون معتمد بطرفدن ایضای تفصیل عملی انجیل ارسال اولادین
 قلعه مرقومه نلت تحلیله سنک تا قرق و بولید ایضا قیامت نه روسیه معتمد
 ندر کفایه اراضی ماده سنک زیاده جمله یاقوب دولدر بد خدمت ایچون
 ماده خطه سیله معتمدی تغییر ایروپ روسیه ایله اناده و استیلا و ظهوریه اولاد
 بلکه بر کیفیت سببی ایله بر مقدار تا قرق اولاد و بکماله ایچی دمی
 بوجو ایله ملزم اولادین و طمان دون دن دولت همیشه نلت فقط برضا ایچی ایله
 بکجه و قوز نهایت قرق لغزین خوری عسکر نامنه برادمی ایچی بولیدی دمی
 دولت همیشه اناده مامور بخدمتی کون کی روشندر که عقب مصالحه تا تاریخ
 زبور زره اگر بولقدن بکندرتی دولت کلیایزی ترک ایچون اولادین اقتضا اید
 بزده ایچون اولادین دیاره مجبور اولون بزم مطهره بولقدن اولاد قیوم بولید
 جولایه توقفه جبرایتیه ضروری فاشند در براناده شویله طوز سوزش
 بوندن اقدامه دمی قرق و طمان قوه دن دولت عسکر ب بیدان ایچون دولت
 ضابطه عبادت اولوب لغزات مقوله سی نه تا تاریخ سنک اولادین
 حیاندور کمن قرق جزیره سی طرفی ایچی بر اقیام اولادیه دم ایچی و اناطول
 و هر طرفدن قیامت و مشرات مقوله لایحه قرق خاندانینک زیر کوشش اولون مملدی
 جای طومر و مناسن انما ذیله و قیامت و قیامت اولادین فراد اولاد کله کله مملدی
 معلومدر حق جای بکلی حایمی عمل با شانکت قرداغی سلیمان باشا برون بکون

بسم الله الرحمن الرحیم
 دولت همیشه دمی کماله ایضای شروطه تصور بکلی تفصیل و تسبیط اولادین اولادین
 ندر ایله بیان ایچند و بوندن بوبله دمی تحت امکان اولون مواضع و مصالح
 ایچون سزاوارده روسیه دولت دستگیره ایضای نظایر اناسا بگریز معقول
 خصوصیه کما اعطی قرق ماده سیدد بوقیله امور همیشه دن اولوب
 و امرین اولون قضایا ده روسیه ایچون بویچه سی جنا بولید مطهره اولادین
 انصاف و دمایا بگریز معصومه مصالحه بگریز مطهره لایحه کما لایحه قرق
 و تقریرا اناده اولند دمی بزد و سترک دمی معلومدر بویچه دولت همیشه
 بویا بد و عیانت مجبور دمی ظاهر و ایچون بویچه جنا بولید دمی امور همیشه ده
 انصافانه حرکت در عیانتی باهر اولادیه دولت همیشه دمی معصومه مجبور بویچه اناده
 دمی و معصومه کله و رشیدی بر طرفه لایحه کما لایحه اولاد دمی بویچه اولاد
 بویچه به تشبیه اولون که ماده سی منقح اولادین وضع مرهم ایله قیامت و کماله
 دون دن باقی اولون اثر ناسد بکندرت اولاد بویچه دمی نه کشف ایچی معتمد
 معلومدر

تأمری تعزیری ایله دولت علیه دن خوفه تابع اولوب بالجه طاق برقا جیوا ایله عیله
 قریه وار و قریم خانه ایجا ایتمکله دولت علیه اخذ و تاجینه اقدام ایدر مویس
 عاقبة ایوم قریماً نسلت دعا و شفا عیله دولت علیه عقوبت مجبور اولوب
 توغری ای بقا و کفه ابالشی ترحیمه واعطا ایلدیکی و نوزدن بشقه کیره موصل
 دوزرا و خدیوین اخذ و عدلنده اقدام اولوب بجرا قره و کله تعین و برافغان باشا
 بیوک تخصیص اولمشیکین ایلدیکی برقا جیوا اولون ایدر مویس و نوزدن ترحیمه
 قریه قاجون خان نال زیر عیله سند قرار ایتمکله دولت علیه نالک سیاستی برقا جیوا
 کندورین خلوص و برملین عفو ایدر و کبری دولت علیه انانی بجه ای اولکه کلدیک
 قطعاً ایشیا و کونور ماده و کلدور قالدیکه دولت علیه طرفدن قریم طرافه
 عسکر و روسی و بویله عیله ده دولت علیه بی تحریک ایدر اولد و عیله
 دولت علیه تحریک و کلمه بیکی مقرر در طمان اولون لغزات و ضابط
 قران نا تاراری بیته واقع و ایلان استخدام اوغنده در دیکلر دولت علیه
 مجبور بکلیت اولوب و لیکن روسیه قرائدی شاهیکر ایله عیله مقصد ایتمک
 عماره و جداله شیخ ایدرکی جای انقا و کلدور در ایلدیکی و عیله
 ضابط و لغزات مذکور بی طمانک رفع و ترحیمه بیته جلب ایلدیکی خصوصاً شیک
 دولت علیه ابراهیم مرزرا تا تاراطا قعه بی بولرک طمانک وضعی کورد کلدور
 کیمیا تا بوس اولمکله آجه ملا حفله اولتان محدودات عاجله ظهور ایدر بیکن
 ایشیا و بوقدد و موده رعایای حقایقین شانه کورد بیکر امکارک
 ضمن خصوصاً بران افاده کبری ایلدیکی انصاف و صلح عقیده رعایای نا مشغول
 مازده سی عیله تفصیل عهد نامه ده مذکور اولدیکی وجه اصفه باقریمان عیله
 موده جزیه سند و قی و نشو و علادن و فراره اولون رعایای برلرینه عورتی بیکر
 نکر و بران اولمشیکین بجه لری و طمانک رجعت ایترو بی اراضی و املاک کبری
 بود صاحب قالدی عیله اهدوم اولمقدن ناخی کافه دولت جاری و قیو قیو بیکی
 اقتصفا سنجده او مقوله مفقود ممکنه اولون رعایای نالک امدولن و اراضی
 و املاکری ضبطه نرحا و قانوقاً امر و یطشدر بیخ نایفه بورتبه لره
 جرایم کندشده لرین اغراض و اوطان قدیمه لرینه عود و انصرافه ترغیب عیله
 عیله بیله دن برلرینه بیکدن استماع ایلدن رعایای نالک امکارکری و قیو قیو بیکی
 نادی

تأمری ایلی دولت علیه بکوره لوزم ایکن نه مجرور ایضای عیله ایچون بوند بویله ده
 موده جزیه سنلن بذر ای حسن نظام اوله بی بعضی ایشی اولون مویس تعین
 و ایلدیکی تبویل اولمکله هر ایشی تحت حنا بطله به کیره و کورد صکره اقتصفا سنله
 بوماده کوردی بیز و بویله صورت بولدن تصفا یا اندر قرض اولور موده
 رعایا سندن کیزی اولون عیله نلرین بجه اهل اسلامت اولور و انسا بیلر قتل
 و اهرامی منقلو انواع تضایحی مرکب اولدیلر عیله و طمانک رجوع و امکارکری
 منصرف اولدیلر لایسته کندورین ذم خوده اولدر اعدا نلرین عیله نلرینه ایله
 منقلو ایلدی عیله مقرر در دولت علیه نالک کندور رعایای حقایقین
 روسیه دولت علیه بوقدد رعایای ایلدیکی انصاف و عدلنده مخالف کورد
 قلدور نالک و نلرینه رعایای عیله بوقدد نلرین اطفال سینی اعراف و اطفال
 و موده نلک رعیتیه ایله برده لور اطفال و نلرینه عیله اولوب و بویله ضاره ایدر
 رعایا سنی عقوبت و جرایمکن نه دولت علیه طرفدن وضع عمل و اراضی ایله
 معامله اولدیکی غلام و هروریا اولمکله بورتبه لره واقع اولون معامله مانا ایلمک
 و کیمیا ماده سنله و جرم اوتنه دن بوشوع شریفه تعین و ایشیا کورد اولمکله
 رعایا نلرین کیمیا لر عیله ایضا ایلدیکی دیوان عیله به عرضنا تعین و نلرینه ایله
 موافق شریعت قران اولدیکی و عیله کیمیا لر بزمینده وضع و برله کلدور
 و بوماده ده بوند بویله عیله مقتصفا شیخ شریف ائنه مساعدت دولت علیه
 بیدر عیله اولور معلوم کورد که بجه موداعی هر ایون آنا سندن برقا عیله لرین
 تعزیریه رعایا میا شریعت ایشیا کلدور قدیغی تجاوز و انواع نقوش ایله ترحیمه ایله
 تعزیریه قان و قیو کلمت نشیند حاصل و عیله اولمشدر و نلرینه
 و تعزیریه ماده سنله ایچی مریم کورد رعایای بکه کرمه مقدماً اسامیل بلن ایلد
 تعزیریه اراضی حقیقی ایراد ایشی عیله ایچون مجلس مذکور صکره اعدا جران ایله
 اقرقم مازده سی نظام بد بر اولان ایله تعزیریه عیله ادر استیجاب اولان دیوب
 اما سنله صورت معامله کورد و شیدی ده بکه باندن اولون ترحیمه ایله
 ایچی تعزیریه برله حقا سمیل بلن بولاشق نظام بولان ایله نلرینه معامله
 اقتصفا ایدر بومورنه ایله تعزیریه تعزیریه کیمیا کلدور و ایلور سوزجی صرحه
 سولدی دیکله دیوان هر ایون ترحیمه قورلی ایچی ترحیمه نلرین بولمادی موده

Y.EE.00091

بدرز نزع اولوق انقضا ایدوب بواشده مکن اولوق بودی بشفه بره بره عذر
اولوق بوجه محمد نازارک معارف از آنه تکلیف بارده و در عیبری سفره خشن
برشف و فاند لری اولوقی کره بعد امری مذکور سی کجش ماده رودند
قالدی که عقب مصالحه ده دولت علیه نازارطه سیله شرطه یاز
برکونه تعلق مکن اولوقی دولت مبرهنه ایله باری ایدم نزل ازها کرکی
معلت علیه نازار ایله خفته بشقه برسامله در بعضی اراده انجمن اولیسه صاحبکری
کیان جنگ تفریضاتی محاله کوندیم. اول انشاده نازارطه سیله طرف
رودر ایلک عیبری سرشته انما ذیله دولکنکچانی در عقب قریباً تالوین
اکیدرمانلر یازوب تعین علی التخیل و مرفه کسفی تا کجک کشفه در شرایک
مقتضای حکماری خانه تزیینات تسبیری اراده اولوقه معنکدار کجک
توبه کویب تزیینات مذکوره نال تا عیبری مراد ایشیکین دولکنکچانل
اولوقه اولسی مدبسه سیله شاید تا آخر درود تزییناتک تا دارین معیار
معاهد برنارعه حادث اولور مدبسه سی و یومانه نال و سیله دولت
مستقد اولور مصالحه مقتضای اوندی اختتامی اراده سیله بیضرا هات
دولت علیه برکاجینی رضا مجید دفع نزاع صحنه معیاد صاحبکری خانه
گذنیات سنیه ارسال ایدی ایشده نیکو کامراند کجیت بویه اولوقی
بلور دیو ایلی برجمانی استیضاد اولوقه اولوقی حال بویه اولوقی انکار
ایده مدی و یورافاده ایلدیکنک تدابیر که ایفانسه دولت علیه نال
نکاسلا یله تخیل کور کجک عمل ایدر یورین بیلر عقب مصالحه ده و کرک
صاحبکریه کون قمرانک باجمعا اوج دو سیله دولیه قوم نازار حقه عقد
قرطرا کرچه کدو لرینه قهریم و بلدر شدور و کون طرافه مرفهه قطعا رضی
اولوقی بدینوسیله فریقه موجود اولوقه دولت علیه نال دی مرفورده اذکار
بالمدره بعضی بروروهه سنه اولوقی و قیض اولور دولت علیه نال
بویادین مجوریتی نه دو سه زره و نه و جهلرایله اولوقی کرانه ناله نرافاده اولوقی
در زره تا نال ایشکرا انصاف ایدور اما مسکه نازارطه سیله سنل
سرستیدری بصال اوندی قالبی آحاب خانی دهی بدرین اولور با عیبری
مایله بحر ما عیبری اولوقی و نه و کر بجرها بره عیبری عیبری عیبری عیبری
تخیل

تخصیصه
اولوقه نیک وجودی اولوقی غنا اولوقه نازارطه سیله برسیلی باری برله
دولت علیه یله المعادن خلق المذاکر و نزلت دیدیکور وجه اوندی امور عیبری
امور علیه نال تفریضی بیم و بنزده امکان اولوقی بیم داخلی و خارجی کافه امور
مربوط لریت عمارت و نقضات مکالمه سنه نازارک سرستیدری قوی دیدیکور
ماده نال وجودی بودور زیا نرعه موازی اولوقه نال برآمده نقضاتن قرار دیدیکور
و بعد بکوش مکالمه سنه دهی کرچه نازارک سرستیدری ماده سی طرفین و مقصد
مذکور ایلدیکنر دو سیله مرتضی بوسرستیدری نازارک محمد سنل رضای اولور
رضی نقضات دهی و برمشردر و ده نال برخطه نقضات صورتی ابراز ایشرایله
دولت علیه ایشده حقیقتن نازارک رضای اولور و در اولوقه مقصود ماکره یله
شروع ایشدر ایله تکلیف اولوان و وجه زره قوی بروروهه امکان اولوقی
اجلدن عیبره نال و عیبری مکالمه فیصل بویوب مقصود رجعت ایلدیکنر انشاده
بوتانار ماده سی شودر مرفه مکن اولور بیلور و ده نال باشر برجمانک پیچ
برفریر و زرمه مرفورده ابراز ایشدر کجیت قول اولوقی سکوت تالشیک
بویه اولوقی تقدیرده انشاده ناله حاضر اولور و نلدر
مقتضای ایشده ناله اولوقی
اولوقی ماده دولت علیه ایلدیکنر ضبط ایدر عیبری ایلر دو سیله نرجه نال نال مرفورده
سی اولوقی برده اقرار ایلدیکنر بعضی برجام سنه مقدم وین عیبری فیصل
ایشدر ایکنر ناله در اولوقی نرجه ناله
دولت علیه ناله اولوقی دولت علیه ناله مقتضای عدالتی اوندی اعتراف بویادین
اعتراف و تقویت ایدر
مقتضای ایشده ناله اولوقی
در دولتی ماده بوسامله یله معیار دو سیله ده خلوصی ابراز اولوقه کل ایدم و عیبری عیبری
مسکین کجی کوز باشرایله فریاد و فغان و کجیت ده اولور اولوقی و اولوقی نتم
و اخفا ایشرایله برجهله بولسی مکن اولوقی اناه و خطم سان ایلدیکنر مجلس مذکور
ایراد اولوقی
بویادین بعضی امرانده ارباب سنلک اختراع اولوقی اقتدار انفقار مصالحه ده
تخیل

Y.EE.00091

در عقب صفار و کبار دولتی ممکن بود ان اسلحه مجهولتی آزاد اینکه می باشد

بشماره ماده اسرا خصی که دولت علیه نکت ازاده بجسور اولسی کبرای علی محمد اکرم
اقتدایک جوانیک افغانا ایمن اقدی. سیمایه دولت علیه طرفین بود و از جانب
ایرادی که در نظر این اسراقی تسلیمت اشتغال ایلم که در علیه به تحریر
حال بود که اسرا می مذکوره مجبور اولشیک دونی دینارون جدول ایلم که
عنا بیان بشماره یک

عبدالکریم افغانیک استیغفری که نکت بر علیه اسراقی ایلم عمومی علیه
پروانه نکت تفصیلی حاوی در بیون تقریرک معنون نکت خدای استیغفر
دوسته در هیچ مذاکره اجراستت رخصت نامه بیغیر تا عهد مقدره مقتضایه
یکسکه به بدل مذاکره اجراستت در ایلم. و کما بنا مقدمه مجبور اولی بود علیه
عورت اولدسنده اولدقش بیان ایلم که کسکه شخی ایلم که نکت کازب و سرک
و رخصت علیه مستند و ضابطه تبیل ایلم که نکت براتی در و مندر اولی افغانه
ایلم با نکت تسلیم اولدقش ایلم حق اسرا می مذکورونده بعضی ایلم با نکت
تسلیم اولدقش کسکه بر و نکت دخی فراتشیک نکت ایلم که نکت کسکه
ارسال اولدقش ایلم با نکت اجراستت ایلم که نکت

ایلم که نکت دولتی بود ایلم ایضا شعور مراد ایلم که نکت کسکه باش و کسکه
قرنیه با نکت ایلم با نکت تحریر ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
طوری مذکورونده بود شوق ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
دولت علیه استه لال بود و ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت

ماده مزبور اجراستت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
حالا و ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
رضایر ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
منوعه در و کسکه ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
اجراستت موصی علیه ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت

نویس

نوعاً رسم ظاهره به دعایه تحریر ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
بعد ازین ظاهره افغان اسرا می بود علیه به نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
مادک عثمانیه ده معشار اولدقش وجه ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
اولی افغانه اذک الله ذریعت اولدقش کمال سر سبت ایلم که نکت ایلم که نکت
عیال اولدقش اولدقش عورت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
دوسته دولتی اعتبار ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
ایلم که نکت بعضی کسکه در و موائل علیه به و ایلم که نکت ایلم که نکت
و پشیمان اولدقش و بعضی دخی قوی ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
امانستی ترجیح و کسکه ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
بر و در ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
کسکه ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
تصدیق ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
در و تسلیم اولدقش تقریر اسرا می مذکورونده نکت ایلم که نکت ایلم که نکت

ایلم که نکت دولتی و نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
مربوط اولدقش و قولی اسیر موصونه جوابه ابتدا ایلم که نکت ایلم که نکت
پایه. سر اهدای خسروانه به تقدیم ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
اسرا می سوتیه عیبی ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
قرنیه در مامور آزما حاکم اولدقش ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
نظر ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
اقاد اولدقش هم مانده ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
نکار استیغفر و نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
بر نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت
بعضی ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت ایلم که نکت

بوردانک بوندله
مجلسه اولیٰ طالع بورد

بهری مآذوه ابرار اولان مصدوبه خصم چون بومآه امور جزویه دن اخله
امور کیمه مزون اولون عرصه صوت بولنده بونکیمی نظای مکر اولود
جوابه فریم بر سر سبتیق و نانا ناز خصم صدر ان نظیره تعین مفوی تلیها
اشعار اولمشدر

مجلسه اولیٰ طالع بورد
بوردانک بوندله
مجلسه اولیٰ طالع بورد

سکیمی راد و اشبو اولومصلح اولون بولند قری حانده نون اولور ایسه
زینت جمیه به نماز عظمه بی ایزت ایشکله دولت عیبه نون طالب اولدوق
تقییم تصفییه خصم صحره یاکوتا تا نارطافه سنه دکن بیکه عا کراره صحره
آفروله حلوب ویرکجه وسیله سهولت اولور خلوصه دوست آده نصیبی
قیع اولور درجه سنه ایصال بندر کون اولد و لیدان سن وده قیق حسن طابری
سنه لطف نانا نون آرهاری خاصه تقییم فصل و صبر نامدی باینه موافقه
سی و اهتام حقای عالی هم سمانک ابرکی نغصه افاده اولمشدر

مجلسه اولیٰ طالع بورد
بوردانک بوندله
مجلسه اولیٰ طالع بورد

حقیقته فریت محمدیه به رایج تفریق داشته له اصل دارا یه عینت
کیمی دولت عیبه طرفدن حدوت ایشد رکه ترکول غفلتو پار شاه آن اعتبار
حصرت قلیه ایچر خلوف عطفای فی تخصی یچکله تا نارطافه سنک سر سبتیق
خصم قششان دگرش مکالمه سنک اول عقد اولان مجلس شاد وده و کاکر
دربار دولک اتقا قلمه حد تجویز قبول و قیق شرعه موافق اولوق اولور
اقرار و اعتراف اولمشیک طوائف تا نانا نون سر سبتیق خارجیه لیده فریق
رجط اولک باینه دولت عیبه به نه ضرورت سنک سبتیق دولت عیبه
عساکر عیله نجه نون ایشکله فاکتور ابرار اولون طوائف نانا نون اول ایشاده
کسب اعتبار و بامدیت ایشکله ده راستلک اعتراف ایتدش
طا بقده نانا نون بالذات انتخاب یلکله طوائف عیله دولت عیبه نون
ارسال ایلدی دولت کوا عیله نون نصیب عیله شاده اولدوق وده اولور
اویاب منا صیدک بعضی کسه نون قور قورده سابع و تدبیر و قورده قوشش
صنند ترتیب ایلکله مقدمانک تجبه لری ایدک کذلک
دولت کرایه نثر قیفات ارسالی وقت بوق فریم جزیره سنه تسبیر اولان

تجسس نکل زرقی معتمد اولدور کیمی ماکله کوندرک طرف طرف تجسس
ایشولر دیوسر کاهی و سالیته تغیر ایشیددی دبلکه اولدی جوابه ایچا
بوتوی بجه تغیر نون روح اید بکجه نون مشغوره ده حاضر ایکن بکیمی و بکیمی
اهل ایدم اسیر لری یا نده استنطاق و سب ملنه نون نون نون اید ایلر
اصندن نون ایشدر ایکن روز نون رود اولندی و بیکله بوقولدی ده
مقابله لری قوالوقی بخصه بوبله ایشد بکیمی نون نون نون نون نون
نیشانتی نون اولماز بزم مالک کوره اولون اسرار بجمد و نون بکیمی
اظهار و دولت عیبه نون مآذره دفع نون نون نون نون نون نون نون
ارغش اولغله حقی دولت دفعه و نون نون نون نون نون نون نون نون
اعتبار دولت عیبه دولت نون نون نون نون نون نون نون نون نون
نوجا نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون
نکر اولور و لری نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون
حاضر اولر انکار اید نون نون نون نون نون نون نون نون نون
بعد اقرار طرفین ماکله دولتیکن رضای و علی اولدی و اسیر طالع بورد

بعد از نون بوضوه طر قیقک دستا نده اهتامه تصور ایتدی کیمی نون نون
جواب فریمشدر

بدری مآذره طلال سازه دن ایشکله تجاری طرفدن ده مصدوبه ده
اول اولون قرا نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون
قرا نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون
مآذره مذکورده نون نون نون نون نون نون نون نون نون نون
هدا و لستی اقتضای ایدر ایدر اولون

بکیمی دولت و ده مصدوبه خصم و نون نون نون نون نون نون
هه ایدر و کون شومانیازل نون نون نون نون نون نون نون نون
مآذره سنک اند فاجور دولت عیبه به بر دولتی نون نون نون
مطالعده ایدر دایمی خصم باوق قضا نون نون نون نون نون

بدری

عساکر خصوصی عمل مذکوره به بتقدیر کردلان الطوار و هرگاه تک مجله سده
 دولت عمده الحاقه آن شروط عهدنامه دن بغایت بیاعهت برله اراده به
 موقوف اولیج بلو غرض تدقیق و معتد لونه تمیز او خنده بالکلیج تمام وقت
 امور و مصالحت دستا نده مذکره و تقطیع لری باین دولتین چند رعایتی
 واجب اولدن مساوات حدودی تحقیق ایشدر . بنه اومه اخسوف اوست
 در کار دین مداخلتی ابراد دولت عمده به لری و کله کذلک قیل واستمر
 و در تبه مطالعه ای الزم بر ملایق ناروانک انداختن اول میانین رسنه
 نوقتی برن امور و مصالحت تقطیع لری مذکره سینه برادوت لیس بر کله دولتین
 شانه بر وجهه سواقی و کله محدود مذکور و مع اولدی برله دولت عمده نوقتی
 ابراد اولدن سوادک استاده کتبه دولتین و نوقتی تقطیع لری ابراد
 خصوصی مذکور برچ دولت عمده دن اراده سینه نوقتی بود که سینه
 تا تاریخ عامه طمان و باطله قرم جزیره سله موجود اولدی برما فیما اشقا
 مدارق مشهور اولدن عساکر تک حبه درجا علی و شریف همودا مطالعه
 تا تاریخ تقطعی قرابن و قرا قدیمه لرینه موافقت برله امور لری ابراد
 امن اولدن و آسوده کی و ارم افنده اولدی طوائف تا تاریخ مذکور و تقطعی
 اعدون و بیان ایفله دولت عمده شرط مذکورین اطرافه عمل ابراد و کلام غله
 ایضا علاوه عهد و پیمان ابلدی کله کتبه دولتین تا تاریخ تقطعی سله
 مستقبله مطالعه و تقطعی اول حال و کتبه لرینه در زیاد و به تقریر لری
 امرالدینک تقصص و تعیین و دستا نده ایضاح و تبیین اولدی ابراد
 دولت عمده ایله مذکره دن استماع اتمیه کله تقریر در که امن و امان و حسن
 ستازم اولدن کلی و مصالحت و قایده سله ابراد مرکز سینه دولتینک مقاصد
 خلاصه ای جمع معو خطرات سازه و کسین از اول اولدن ضایع سینه اولدن
 جمله سینه تقدیم ایشله دولت عمده مشلو مروتیه دولتینک نجه امور و
 ملکیه سینه موافقت ممکن اولدی مرتبه موارد مذکوره ده نجه مروتیه کله
 نفع اولدی درجه دره دولت عمده نطق ایلی خصوصیه خواهن ابراد
 در کار و در قالدیکه دولت عمده نطق و تدابیر ملکیه سینه بورتله اشغال
 طوائف تا تاریخ قراه حال لری موصله نجه ایشو سوازیل نه ابراد

فقشاه و کبرش مکالمه نزدیک مقدم تا تاریخ سینه قبول عمل ابراد
 بعد فقشاه و کبرشده برما در مکالمه و قبول او ناس و دم کلز ابراد
 و باو ده کچن اجموده نطق تفصیل کرا ایله مقابل او ایشدر . دولت قیل
 طمانه اولدن برضایط و او نطق نطق نطق نطق نطق نطق نطق نطق
 بعد تقطیع برکنه کله کله عالم بیلور . جنک قیروتن و کله قلعده و طوائف
 و کرسنه اولدی مرکز موجود اولشله بومانه انلرنک و معلوم اولدی دولت قیل
 قریه و کسکو کبر کله از عا سنی او طمان لری یولان اولدی مرکز سینه صحیح اولدی و تقطیع
 و اخبار ایلندراینه بر در لری اولشله طمان لری در کله مروتیه دولتین سینه
 القای بروت ایشله سینه بروت قرا و قرا اذن کله کله کله کله کله کله
 دولتینک انفقار صلحون سکوره قریه عساکر اولدی به خوف مصاحبه در و سینه
 قشعی اختیار ایلدی دارا لینه برجه کچن کچن لری ابراد افرا کله کله کله کله کله
 لسانه کسور مکله . و یوقا بود و تفصیل اولدی نجه افنده دولت عمده نطق
 خالرنک عزل و تقصیر و کرا ایشو کله ابراد برقا نجه یوقد که بر تقصیری

عساکر خصوصی عمل مذکوره به بتقدیر کردلان الطوار و هرگاه تک مجله سده
 دولت عمده الحاقه آن شروط عهدنامه دن بغایت بیاعهت برله اراده به
 موقوف اولیج بلو غرض تدقیق و معتد لونه تمیز او خنده بالکلیج تمام وقت
 امور و مصالحت دستا نده مذکره و تقطیع لری باین دولتین چند رعایتی
 واجب اولدن مساوات حدودی تحقیق ایشدر . بنه اومه اخسوف اوست
 در کار دین مداخلتی ابراد دولت عمده به لری و کله کذلک قیل واستمر
 و در تبه مطالعه ای الزم بر ملایق ناروانک انداختن اول میانین رسنه
 نوقتی برن امور و مصالحت تقطیع لری مذکره سینه برادوت لیس بر کله دولتین
 شانه بر وجهه سواقی و کله محدود مذکور و مع اولدی برله دولت عمده نوقتی
 ابراد اولدن سوادک استاده کتبه دولتین و نوقتی تقطیع لری ابراد
 خصوصی مذکور برچ دولت عمده دن اراده سینه نوقتی بود که سینه
 تا تاریخ عامه طمان و باطله قرم جزیره سله موجود اولدی برما فیما اشقا
 مدارق مشهور اولدن عساکر تک حبه درجا علی و شریف همودا مطالعه
 تا تاریخ تقطعی قرابن و قرا قدیمه لرینه موافقت برله امور لری ابراد
 امن اولدن و آسوده کی و ارم افنده اولدی طوائف تا تاریخ مذکور و تقطعی
 اعدون و بیان ایفله دولت عمده شرط مذکورین اطرافه عمل ابراد و کلام غله
 ایضا علاوه عهد و پیمان ابلدی کله کتبه دولتین تا تاریخ تقطعی سله
 مستقبله مطالعه و تقطعی اول حال و کتبه لرینه در زیاد و به تقریر لری
 امرالدینک تقصص و تعیین و دستا نده ایضاح و تبیین اولدی ابراد
 دولت عمده ایله مذکره دن استماع اتمیه کله تقریر در که امن و امان و حسن
 ستازم اولدن کلی و مصالحت و قایده سله ابراد مرکز سینه دولتینک مقاصد
 خلاصه ای جمع معو خطرات سازه و کسین از اول اولدن ضایع سینه اولدن
 جمله سینه تقدیم ایشله دولت عمده مشلو مروتیه دولتینک نجه امور و
 ملکیه سینه موافقت ممکن اولدی مرتبه موارد مذکوره ده نجه مروتیه کله
 نفع اولدی درجه دره دولت عمده نطق ایلی خصوصیه خواهن ابراد
 در کار و در قالدیکه دولت عمده نطق و تدابیر ملکیه سینه بورتله اشغال
 طوائف تا تاریخ قراه حال لری موصله نجه ایشو سوازیل نه ابراد

اختیار ایله بیخ هدا که بوزمانده دولت علیه شورو ملایم و قایلده صفتان بالجهله
ایراد ایله بیکر حاکماتک عدو حق ایلا ایله اسکات قوم تا ناره نریده لره
بذل مقدور ایله بیخ بالوده نکر اولدیغی اوزده بر اعلیون قویه ایله ایضاً ایضاً
حاصل کیم دولت علیه کرا تله افا ده ایله بیخ محدود فرعیات انراقای ایله
تا تباری اسکات ایله بیخ بخت بر جازه بولسه تعدا سزک فریکون نکره حاجت
قویق بوقیل و قایل بر طرف ایوا بیخ انرا سزده اولدیغی تقدیرده نه بالیو
جرا بوز صکه ایلی موی یه باشما ناک تملیه و شلیه و سندن بیکلی ایله
بچون ایرا اتمدی و بیکله کرمه بورا ده سزعه کوشور شلی یوق ایضا
تملیه اتمدی و بزم کسه تا قارطاً نغده سی کتیا مایون اولدیغی مدو ضله و لیا ایضا
عاجله اولور ایضاً مقرر در موی بوقا و ده ایراد اولدیغی اوزده کور
ایراد اولدیغی ایلی موی ایله اسکل ایله دولت علیه ناک تملیه موی
نه اولدیغی اوزار بزمک مان حمله کتیه محدود فرعیات انراقای
نوریده اوله بیور در اوزک نه در دید که هر بزمه بیخ محدود فرعیات اسکات
قوم تا ناکار مکن اولور ایسه دولت علیه بذل اتمت ایله بیور ایضا ایضا تباری
الزام ایله بیکله در دولت علیه مرسته و دولت ایرا ایله بیخ ایضا
و کتیه نغده تا بجهوز ایرا ایله بیخ خصوصاً بیخ کور تا نه و کتیه نغده
ایراد ایله بوشنه بیهماده مساوق ایجا و ز معناسی بزم کور دولت مقدرات
ملکوت دن معدود اولان شیا اتمه باقیجه صفت و دولتین ایچون بیخ
مختل اولک بزماده ده بیخ نظیر اولدیغی بجهوزیه بر اعلیون بوقا و بزم کله
مرسته دولتیه بولمیشلری ایچون اقتضای دن تدبیری تمید ایله بیخ
و سخته اولیان ایضاً اتمک نه کور و نرک دید بیکر بیخ محدود فرعیات
مشیر موی ایرا اولدیغی بجهوزیت تختان مطر اولون بجا نیر و مختلفا بجه
و قعه کور کتیه کور تا نه استماع و نظام در بزم کور بقوله ماد اولور
و کذلک تا ناکار احاطه لری صفتان تقدیم ایله بیخ کتیه بیکر معانیه
دولتین بیلان تا ناکار بولدیغی صورت اولی مره بجهوز تا ناکار اولور
کلام سزک حیا رنده طاقده مرقیه ایسه بر معناسی سزک اولر ماحظه
ایله کورندن بجهوز تا ناکار ایضاً صفتان کتیه نغده بیکر ایله بزم کور

بزمه سزده بوقا و نغده خاتم سزده کوریا کتیه دولت و دولت مقاصد
کرا تا نه سی مؤثر اولدیغی صورتان مالوف اولدیغی ثبات و متانت
دولت علیه ماحظه ایله حرکات و سکنات ایا کوزه مرازه لوزم کور بزمندن
مرحوم توجده سوزلی سر دیان یعنی مصافات بزمک اولور مانع ایضا
اعلان ایله کیم بوقولری مقابله بله امور قاسات قیضه مشیت ریانیته
اولمیش ایرا ایله بیکر کتیه تقدیر و ایسته احوال دندر و لدر
بر بزمه هر نغده معادلات و محاسبات نغده ایسه نریده ایجا مصافات
مشکل اولور ارضان باعث اولدر ملوم و مقهور اوله کتیه بیخ تا ندر
بزم قیضه بر ایضا بصورت خیرت بیکر بزمی و لوزم خیرت هر
ایضا انقراض اولور خیر ایله یا اولمیش بولور مقدمات ایله بالخصوص
ترق طلقو تاریخان طلق نراده مقله سزده بجهوز ایچلیه بولان طلق
دولت علیه ایله دولت مرسته بیخ تصفیه صورتان توسط و نغده نغده
معامله ایله معارنه باری و ایچون حرکت و بجهوز عیانت خدان شاهانه
فوجات بجهوز دن ایچون رسوبت چکری بجمالت و لوزم بزم کور و کیم
ملکوت و مقهور بیت و ایچون بولورده بولورده بولورده ایچون بزم کور
دیور ذکر و ایراد انقضا

Y.EE.00091

نجه دولتی از خدایند ضبط اولوب جمع دولتیون بجهن سبقت اینک همایون صاحب
 عقیدت حسن و عینت سبیل دولت عمده ناک نجه دولته فراغت ایندی اراضی ایندی
 مازنده داز دولت عمده جلالت نیت بوقت انشا میباید که از کجه زکات ایلیک
 دولت عمده ناک اشبورتا بنده مقتضای ایفده حربی و برسی خصوصی آفت
 مرستیبه دولتی ترک ایندی و بکن برانشا حدیثیا بجه افندیان غیرتی
 مقتضای فیه اولوب که دولت عمده ناک من و عدله منایر اولون زهارتی
 نروج منین عمده احتمال اولون اشبورتال ها طایفه ایتمایله مرستیبه
 شروط عمده ناک اهراسندن بالذات تصور ایندی بیرون بر دلی قوی ناک
 حاکم دولت عمده بیهوده بی کسب ایتمایله ایشلرد بر تقدیرده مرستیبه
 بعد از نکره حاجت قالیه حق بکنده جبراطعی و رسمی مقتضای ناک
 اواغله بوازه عاری بر دولتیون ایندی در عهده نفع اولون اعدون ایلیک
 استماع اولوب بر دولتیون بجه نسی اولسه سبب بود که مازنده نکره قطعا
 کندویه ماز بر هر کجده نشات ایندی بلا واسطه استفاد دولتده راجح
 دولت عمده بالذات نجه دولته عقد معاهد ایلیک نجه دولته ضبط ایلیک
 اراضی مذکور ناک بر مقدار بی قواعد مبره افنده فراغت ایتمایله بقا مقابله
 بر مازنده استوار ناک بر مقدار دیگر اراضی بی اخذ اقتضا معطل مذکور
 قطعا کندویه مراجع فرض ایتمایله مرستیبه دولته مذاخفه به بر دولتیون
 بر خدی علی الخصوص که دولت سار دولته ایلیک بی ثلوه بودنده مرستیبه
 استنثار بی دلی مناسب کورمش مرستیبه عساکر ناک ساری اولدی
 مملکتی عمده و عدله معینه ده بیا بید دولت عمده عساکر ناک شام ایتمایله
 ایضا شرط ایندی بقیصن ارون جمع انام قرار و اعتراف ایلیک حقیقی
 انکار ایله مرستیبه ناک ایلیک جمع دولت عساکری و کور و عساکر کور ایلیک
 اولسه دلی شرط اولدی اراضی ناک جمله مطایفه این سوب ایلیک ممالک
 کجدری مشابهه اولان قبیح و حصول تعریفه قاعده ایتمایله اراضی سار
 کول وقت استیاده همین اندر اولوب قوه حکم ترابعت عدا اولوب نجه عساکر ناک
 بغداد ملک کنده استیاده ایلیک اراضی بر دولتیون عساکر ناک مطایفه
 اولمغله ضبط و تعریفی مرستیبه دولته مرستیبه سبب و کله و ایلیک
 مرستیبه دولتی نجه دولتی استنثار ایله مقتضای شرط معاطله روستا اولوب
 دولتیون

مقتضای دولت سار
 ایندی بونجه معینه
 در کجی بود

قواعد دول افنده بدولت حسب العقد دولت ایران ناک اراضی سار
 مستحق و المذاصل ناک رزی شروط احوال اولدندن قیامت کور کله بقیصن
 تسلیم ایلیک لازم اولدی کسب افه دایره مرستیبه دولتی دلی بغداد
 ملک کنده ایلیک کججه دولت عمده تسلیم ایلیک مقتضای وجودن بکن عیب
 نجه دولته ضبط ایلیک برکت احوالی کجی قیامتی سفر بغداد و بار ناک
 تزین ایلیک محضری مرستیبه ماز ماز شای کسب مفاصلی طرفه ارسال
 نجه دولته بغداده دلی دایره مایه سی بوانه سبیل اولدی اشعار
 کسب مفاصلی و محضری ماز ناک غنی لستانه سارده سبیل
 ایتمایله مرستیبه مصلحت کزارنه ماز بیان اولدنده نجه دولتی طرفه
 دولت عمده ایله سبقت اینک اتفاق شرطه سبب علی ایلیک موی ایل
 و بعضی دولت عساکر بر دولتیون و کاهی اولدی مرستیبه دولتیون
 بومازه رحمت اولدی مودنه بعد از ناک مرستیبه دولتی ایلیک

بر مازنده ناک بونجه
 ایتمایله دولت سار

قواعد دول افنده بدولت حسب العقد دولت ایران ناک اراضی سار
 مستحق و المذاصل ناک رزی شروط احوال اولدندن قیامت کور کله بقیصن
 تسلیم ایلیک لازم اولدی کسب افه دایره مرستیبه دولتی دلی بغداد
 ملک کنده ایلیک کججه دولت عمده تسلیم ایلیک مقتضای وجودن بکن عیب
 نجه دولته ضبط ایلیک برکت احوالی کجی قیامتی سفر بغداد و بار ناک
 تزین ایلیک محضری مرستیبه ماز ماز شای کسب مفاصلی طرفه ارسال
 نجه دولته بغداده دلی دایره مایه سی بوانه سبیل اولدی اشعار
 کسب مفاصلی و محضری ماز ناک غنی لستانه سارده سبیل
 ایتمایله مرستیبه مصلحت کزارنه ماز بیان اولدنده نجه دولتی طرفه
 دولت عمده ایله سبقت اینک اتفاق شرطه سبب علی ایلیک موی ایل
 و بعضی دولت عساکر بر دولتیون و کاهی اولدی مرستیبه دولتیون
 بومازه رحمت اولدی مودنه بعد از ناک مرستیبه دولتی ایلیک

استودای از عاقدین محبت اولدین مقدمات اعتراف الیندو مقدماتی الی ان
 تطویل بحث و دور و درازایله بویکتی افزا رتبه ملک قیودنه و در کله بویکتی
 جواب و یریب دولت عهده نیک اراده سی تخدیه دلت سولیدکی کلام بر مصطلح
 و دایله مدو خطه سنه مبنی اولیب همان طاقه تاتاریک ارضا و اسکا تازینه
 ندیله و تاین قلوبزینه کسبله اوله من برصودت نه تدارک مضمند در
 تاتاریک بقده سی تاین و ارضا اوله من و صیله نظام بلیسی تطویل اولون صیسی
 نه درجه ده اوله یله بکی هنوز دولت عهده نیک بویکتی در و صیله تطویل اولون صیسی
 از امر لینه عیاق قیودن یوقدر دیلوب ایچی قیودن سانه ده اولون
 سلطان و نرو سیزا رقیبه اعاده اولنسه تاتاریک بقده سی نه ایشیک قاد
 اوله یلوزور و یلکه چاکری مقابله ایچی باوده بیان اولدینی و صیله و
 مزبور لریک بدین کسبله نیشته اولسه واقعا برسی این مزوری و لکن
 امور دیشیه ده خود فی اختیار دولت عهده نان عهده سن اولما مسئله سلطان
 یولیه جرابلایله اعاده ممکن کلدر زینلری اراز دیارد و هر برمازه ده
 قیودن و یله رک واقعا ایکن اوجوبه نیک اعطای آرای صابانه ایشای
 قریبه تطویل اولن رفی اخوی و رات سورتند جمله ختام و یلشد

یاوده کلورادون اسلم و اجوبه تاننده کله ایچی موالیله برصو راجون جواب
 التاسی بیان ایلرکنده غیر ای کنده طرفدن اوله رفی ایکی سانه رفی ایراد بقده
 مار تیزدی بری انگیز توارند عابوط نام تا جرت اوجاق باز کاتنه ایچی اولون
 سابقا روستینه ایچیه برشق نیک مالی اولون اقد حقیق مقدماتی اقد
 اولنننه تاز برما نه جنت انسی دری و چی اقد و بعدا نه وار کاتنه ایراد ایچی
 دولت عهده طرفدن سوتاه استماع انسی تجزایتنی خصوصی شروط عهده مقدماتی
 بودنه جریضه جود و یریبون نظام مقدماتی مرت عهده سولای اولدین ایشای
 ای دولتک رفی معلوما ای و نومه و کتیده جریضه صوت نظام کتور ارات انسی
 التاسندن مهارت ایشله کیشنه رهایت فرماله مقاصد غیره دولت عهده اولون
 برمازه رفی اقدریزه افاده اونور جرابی و یلشد

استماع و خواه و ناخواه مصالح مذکوره فی التزام ایتماسی دولت عهده ایچیک
 امر حال ایلیدن اولوب سر سیکلت رفی و چی قلمه و کیش و کلر و نیک استودای
 و حالت قدیمه تریزه اعاده رفی بابنه طوایف مذکوره نیک اتماری عهده معاری
 نکا ایچیه باره دن ایچی دولت عهده انکار ایچیب موارد مذکوره بر صیله
 حقوق صریحه سندن کف بدایشنه دولت عهده نیک اعزاز ایلرکی ایچی طوایف تاتاریک
 ایراد ایلرکی سوان کوشانه تدقیق و تیزر فصل جسم و اندری بابنه برسیله
 سهولت اولون کله ایچی خاصه برمازه مره طامور و فصل رومایله عهده
 رضایسی مضم اولوب اولو صیله دولت نه تاتاریک ایراد ایلرکی بر صیله
 تذکار و طوایف را عهده ایچیدر بعد مضمون کف یولدرین اولون
 ایضا یله کله ایچی عهده نیک و ایچی تاتاریک بقده سی نه ایشیک قاد
 و رازب اولدین کله صیله هر باوند مسوده و کلدر بعد ایچیم کال استی بال ایچی
 صیله ایچیک اقتضای اجد و عهده کت تاتاریک بقده سی نیک ایشای
 طوایف کرامت فریادری منع اولدنه دولت عهده ایچیه برده نیش اولدین
 رها برین امور سانه نیک فصل و تطویل کسب سهولت این کله نقصان افاده
 اولنننن

مبار و رقیبه نیک دوستا نه نیک کوشنه ایچیدر ایشای مضمون و سائل صیله
 تریب خصوصی یله طرفدن مطلوب اولون شرط عهده نامه نیک اولون ایشای
 ایضا ایچیک دولت عهده نیک اراده سنه و ایچیک دولت عهده بر صیله
 مصالح اولون سنان ففاتی قوال طرفدن رفی ایچیک بر صیله
 نیشته سوان ایچیم مذکوره و عهده ایچیدر ایچیک با عهده ایچی
 سر سیکلت رفی کیش و کلر و نیک و کلر و نیک استودای و ایچی
 عدل و حقه معاری برمازه ایچیک دولت عهده اعتراف ایچی قالدیکه
 ایشو قراری طور و کتونه ندم کلون صفوت و مضمون موافق اولون ایچی
 نعلو رفی روستینه دولت ایبات ایچی دولت عهده نیک اراده سنه طرفدن
 و یلشد ایچیک دولت عهده نیک ایشای ایچیک ایچیک ایچیک ایچیک
 رفی ایچی کوشنه در اگر مقصد مذکوره ایچیک ایچیک ایچیک ایچیک
 اولون ایچیک سانه ده دولت عهده رفی سیکلت تاتاریک و کیش و کلر و نیک
 استودای

Y.EE.00091